

Çocuk mahpusların eğitim hakkına erişimini izleme

KÜME ÇALIŞMASI

“Bu rapor İzleme ve Savunuculuk Ortaklıkları Yoluyla Türkiye’deki Dezavantajlı Grupların Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarının Desteklenmesi projesi kapsamında Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı’na aittir ve AB’nin, ESHİD’in ve HURIDOCs’un görüşlerini yansıtmamaktadır.”

**Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir**

Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkı: Türkiye’de Çocuk Mahpusların Örgün Eğitime Erişim Hakkının İhlali Üzerine Bir Değerlendirme Raporu

Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Erişimini İzleme

Küme Çalışması

Kasım, 2025

Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Erişimini İzleme Küme Çalışması, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, FİSA Çocuk Hakları Merkezi ve SHU Dr. Emrah Kırımsay’ın oluşmaktadır. Küme, Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD) ve İnsan Hakları Bilgi ve Belge Sistemleri (HURIDOCs) ortaklığında gerçekleştirilen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen

“İzleme ve Savunuculuk Ortaklıkları Yoluyla Türkiye’deki Dezavantajlı Grupların Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarının Desteklenmesi”

Alt Hibe Programı’nın bir bileşenidir.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

İçindekiler

İçindekiler	4
Yönetici Özeti	6
Giriş	8
Yöntem	10
Arka Plan ve Çerçeve	11
1. Eğitim Hakkına İlişkin Yasal Dayanaklar ve Kurumsal Çerçeve	14
1.1. Uluslararası İnsan Hakları Standartları	14
1.2. Ulusal Mevzuat, Uygulama, İdari Süreçler ve Yasama Organının Gündemi	16
1.2.1. Yasal Çerçevenin Temelleri: Anayasal Güvenceler ve Kanunlar	16
1.2.2. Uygulamanın Detayları: Yönetmelikler	17
1.2.3. İdari Süreçler: Genelgelerin Rolü	18
1.2.4. Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı Arasında	
Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü	19
1.2.5. Yasama Organının Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Dair Gündemi	19
1.3. Ara Değerlendirme: Evrensel Normlar,	
Anayasal Güvence ve Fiili Engel Arasındaki Uçurum	20
2. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Erişimlerine Dair Genel Durumu: Bir Alan Fotoğrafı	23
2.1. Çocuk Mahpusların Demografik Profili	23
2.2. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Gerçeklik:	
Örgün Eğitimden “Açık Öğretim” ve “Yaygın Eğitim”e Geçiş	26
2.3. Ara Değerlendirme: Duvarlar İçinde “Eğitim” Modeli Paradoksu	34
2.3.1 Niteliksel İhlal: Eğitim Ortamının ve Sosyalleşmenin Yok Edilmesi	35
2.3.2 Sistemsel İhlal: Eğitimin Güvenlik ve İnfaz Rejimine Tabi Kılınması	35

2.3.3 Eşitsizlik İhlali: Kurum Tipine Göre Farklılaşan Eğitim “İmkânları”	36
3. 4-A Çerçevesine Göre Çocuk Mahpusların Örgün Eğitime Erişim Hakkı İhlalleri	36
3.1. Mevcudiyet (Availability): Hakkın Hukuki Temelinde Boşluklar ve Çelişkiler	38
3.2. Erişilebilirlik (Accessibility): Kapalı Kurumdan	
“Gerçek Okula” Gitmenin Fiilen Mümkünsüzlüğü	40
3.3. Kabul Edilebilirlik (Acceptability):	
Çocukların Özellikleri ve İhtiyaçlarının Dikkate Alınmaması	43
3.4. Adapte Edilebilirlik (Adaptability):	
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planları ve Esneklik Mekanizmalarının Yokluğu	46
3.5. Ara Değerlendirme: Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı ve Çelişkiler Sarmalı	47
4. Sonuç ve Öneriler: Hakkın İadesi İçin Seferberlik Çağrısı	49
4.1. Yasal ve Yapısal Reformlar	50
4.1.1. Mevzuat Uyumlaştırması ve Kapsam	50
4.1.2. Uygulama ve Koruyucu Tedbirler	51
4.2. Önleyici Mekanizmalar ve Kurumlar Arası İş birliği	51
4.3. Kurumsal Kapasite ve Eğitim Kalitesi	52
4.4. İzleme, Hesap Verebilirlik ve Toplumla Bütünleşme	52
Ekler	54
Ek 1. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı Odağında	54
Ek 2. İlgili Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Tablosu	59

Yönetici Özeti

Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar, eğitime erişimde en yüksek hak ihlallerine maruz kalan gruplar arasındadır. Uluslararası insan hakları normları, ulusal mevzuat ve anayasal güvenceler, devlete çocukların eğitim hakkına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlülüğü getirmektedir. Bununla birlikte ceza infaz kurumlarındaki uygulamalar, çocukların eğitimin kesintisizliği, eşitliği ve niteliği ilkeleri ile uyumlu değildir. Bu rapor, çocuk mahpusların örgün eğitime erişim durumunu 4A modeli (mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik, adapte edilebilirlik) temelinde yapılandırılmış göstergeler üzerinden değerlendirmekte; izleme ve savunuculuk çalışmalarına yön vermeyi amaçlamaktadır.

Raporun bulguları, eğitim hakkının ihlalinin ceza infaz kurumlarında değil, çok daha önce – çocuğun eğitim sisteminden kopuşu, yoksulluk, destekleyici mekanizma eksikliği, ailevi ve sosyal riskler, ayrımcılık ve koruyucu/önleyici tedbirlerin yetersizliği sonucunda başladığına işaret etmektedir. Çocuğun adalet sistemine girişinin bir “başlangıç” değil, devletin eğitim ve çocuk koruma sistemlerinde eksik kalan yükümlülüklerinin sonucu olduğu açıktır. Ancak eğitimden kopuşun hapsedilme ile daha da derinleşmesi, çocukların toplumsal bütünleşmesini güçleştirmekte ve hak ihlallerini kalıcılaştırmaktadır.

En temel yapısal engel, özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olması ilkesinin işletilmemesi ve kapalı ceza infaz kurumlarında tutulan çocukların örgün eğitime erişimlerinin fiilen mümkün olmamasıdır. Hakkında henüz mahkûmiyet kararı bulunmayan tutuklu çocuklar dahil olmak üzere kapalı kurumlarda kalan çocuklar, örgün eğitim yerine açık öğretim ve yaygın eğitime yönlendirilmektedir. Bu uygulama, Anayasa’nın “eğitim hakkından kimsenin yoksun bırakılamayacağı” hükmü ile uyumsuzdur. Örgün eğitim yalnızca öğretim süreci değil, çocuğun kişisel ve sosyal gelişimi, akran ilişkileri ve toplumla bütünleşmesi için vazgeçilmez bir eğitim ortamıdır.

Uzun vadede gereklilik açıktır: Tutuklu çocukların kapalı kurumlarda tutulmasına son verilmeli; tüm çocukların eğitime kesintisiz erişebilecekleri çocuk eğitimevlerine yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Buna karşılık, Adalet Bakanlığı’nın kapalı ceza infaz kurumlarının içine okul açma ve bu modeli yaygınlaştırma yaklaşımı, eğitime erişimi güçlendirmek yerine hapsedilmeyi eğitimin yeni normu hâline getirme riski taşımaktadır. Bu politika, gerilememe ilkesini¹ ihlal eden bir eğilim yaratmakta ve eğitim hakkını güvenlik rejimi içerisinde yeniden üretmektedir.

Mevcut sistem değişmediği için yetişkinlere özgü kurumlarda kalan çocukların ve başta kız çocuklarının durumu daha ağır bir hak ihlali dönüşmektedir. Her ilde ve özellikle kız çocukların sayısının azlığı gerekçesiyle tüm çocuklara özgü kapalı kurum bulunmaması, çocukların yetişkin cezaevlerinde tutulmasına yol açmakta ve eğitim hakkının yanı sıra diğer haklar bakımından da ciddi riskler oluşturmaktadır. Bu nedenle uzun vadede kapalı kurum modelinden vazgeçilmesi zorunlu iken, kısa vadede tüm çocuklara özgü ayrı kurumlara erişimi sağlamadıkça bu ihlal derinleşmeye devam edecektir.

4A çerçevesinde yapılan değerlendirme, ihlalin boyutlarını özetle şu şekilde ortaya koymaktadır:

¹ Gerilememe (non-retrogression) ilkesi, devletlerin eğitim hakkı alanında daha önce elde edilmiş bir düzeyin altına düşmemesi gerektiğini vurgular. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 2. Maddesinde, devletlerin ekonomik kaynaklarını, mevcut kapasite ve koşullarını dikkate alarak eğitim hakkının tam anlamıyla yaşama geçmesini zaman içinde kademeli biçimde sağlaması gerektiğine işaret eden “aşamalı gerçekleştirme (progressive realization)” ilkesine bağlı olarak tanımlanır.

Boyut	Bulgular
Mevcudiyet	Eğitim altyapısı kağıt üzerinde görölse de, kapalı kurum koşulları örgün eğitimi fiilen imkânsız kılmaktadır.
Erişilebilirlik	Eğitime erişim çocuğun statüsüne, kurum türüne ve idari koşullara bağlıdır; eşitlik ilkesi ihlal edilmektedir.
Kabul Edilebilirlik	Eğitim ortamları pedagojik, sosyal ve psikososyal kriterleri karşılamamaktadır; okul iklimi oluşturulamamaktadır.
Adapte Edilebilirlik	Bireyselleştirilmiş eğitim planları ve çocukların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış esneklik mekanizmaları bulunmamaktadır.

Veri şeffaflığı kritik bir sorun alanıdır. TBMM’de 27/3 ve 28/3 yasama dönemlerinde 80.651 yazılı soru önergesi verilmiştir. En dar kapsamlı ve spesifik konu olan çocuk mahpusların eğitim hakkı ile ilgili olan önerge sayısı ise yalnızca 16 olup, bu önergelerden sadece 5 tanesi yanıtlanmıştır. Yani zaten az sayıdaki veri taleplerinin çoğu cevaplanmamış veya yetersiz yanıtlanmıştır. Bu durum, hem izleme hem de hesap verebilirlik mekanizmalarının etkili işletilemediğini göstermektedir. Nitekim çalışma kapsamında yapılan bilgi edinme başvurusu, “Kurum içi uygulamalara ilişkin düzenlemeler hakkında bilgi ve belgeler kapsamında olduğundan başvuruya ilişkin talep yerine getirilememiştir” denilerek cevapsız bırakılmıştır.

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının ihlali, yalnızca bir eğitim sorunu değil; çocuk koruma, çocuk adaleti ve sosyal devlet sorumluluğu alanlarının kesişiminde ortaya çıkan yapısal bir eşitsizliktir. Hem uzun vadeli sistem değişikliğini (**kapalı kurumların tüm çocuklar için sona erdirilmesi**) hem de kısa vadeli koruyucu düzenlemeleri (**yetişkinlere özgü ceza infaz kurumlarında tutulan başta kız çocukları olmak üzere tüm çocukların acil olarak çocuklara özgü kurumlara erişimi**) zorunlu kılan bu ikili durum, mevcut politikaların çocuk hakları açısından sürdürülemezliğini açıkça göstermektedir.

Bu bağlamda çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının **ceza infaz kurumları dışında sağlanması, korunması ve buna saygı gösterilmesi** konusunda kısa vadeli önerilerimiz aşağıda sunulmaktadır;

1. Tutuklu çocukların kapalı kurumlarda tutulmasına son verilmesi
2. Eğitimevi modelinin mevzuat ve uygulamada güçlendirilmesi
3. Ceza infaz kurumlarında okul açma uygulamasından geri dönülmesi
4. Yetişkinlere özgü kapalı ceza infaz kurumlarında tutulan tüm kız ve oğlan çocuklarının kendilerine özgü ve ayrı kurumlarda barındırılması
5. Ayrıştırılmış veri sunma ve TBMM’ye hesap verebilirlik yükümlülüğünün güçlendirilmesi
6. 4A göstergelerinin ulusal izleme ve kurum içi kalite güvencesi süreçlerine entegrasyonu
7. Eğitim hakkının ihlal edilmesinde sorumluluğu doğuran kurumlar arası yetki karmaşasının giderilmesi (Adalet Bakanlığı – Milli Eğitim Bakanlığı – Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)
8. Ceza sorumluluğu yaşının en az 14’e çıkartılması

Giriş

Eğitim, her birey için evrensel ve vazgeçilmez bir insan hakkıdır. Bu hak, Türkiye'nin ulusal mevzuatı ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınmıştır. Sözleşmeler, eğitim hakkının devletler için üç temel düzeyde yükümlülük doğurduğunu açık biçimde tanımlar:

- (1) Saygı gösterme yükümlülüğü: Devletin, bireylerin eğitim hakkını engelleyici veya kısıtlayıcı eylemlerde bulunmaması;
- (2) Koruma yükümlülüğü: Üçüncü tarafların eğitim hakkını ihlal etmesini önleyecek yasal, idari ve kurumsal önlemleri alması;
- (3) Yerine getirme (sağlama) yükümlülüğü: Eğitim hakkının fiilen yaşama geçmesi için gerekli politika, bütçe, altyapı ve destek mekanizmalarını hayata geçirmesi.

En çok hak ihlallerine maruz kalan gruplar arasında olan özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar için eğitim hakkı, sadece devletler için yükümlülük değil, aynı zamanda onların yaşamla ve toplumla yeniden bütünleşme süreçlerinin temel taşıdır. Onarıcı adaletin en kritik bileşeni olan eğitim, çocukların bireysel ve toplumsal gelişimlerini destekleyerek sorumluluk almalarını, suç tekrarını ve benzer bir eylemin bir daha tekrarlanmamasını sağlamaya yönelik stratejik bir rol oynar. En önemlisi bir arada yaşama kültürünü güçlendirmeye yönelik kritik bir önemi vardır.

Bu raporun temel amacı, Türkiye'deki ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk mahpusların² örgün eğitim hakkına erişim durumunu 4A yaklaşımına³ [mevcudiyet (availability), erişilebilirlik (accessibility), kabul edilebilirlik (acceptability) ve adapte edilebilirlik (adaptability)] dayanarak uluslararası insan hakları standartları, ulusal mevzuat ve mevcut uygulamalar çerçevesinde değerlendirmeye ve izleme konusunda bir çerçeve oluşturmaya katkıda bulunmaktır.

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkına dair bütüncül değerlendirmenin, çocukların adalet sistemine girişlerinden hem önce hem de sonra mevcut çocuk koruma sistemi ve ona bağlı olarak eğitim sistemi içerisinde devletin koruyucu, önleyici ve güçlendirmeye yönelik yükümlülükleri konusundaki durumunu ele almayı gerektirdiği açıktır⁴. Kapsamın genişliği nedeniyle bu çalışma, öncelikle adalet sistemi içerisinde mahpus konumunda olan çocukların örgün eğitimine odaklanmıştır.

Değerlendirme, çocuk mahpusların örgün eğitim hakkına erişimleri odağında (1) eğitim hakkına ilişkin yasal dayanaklar ve kurumsal çerçeve, (2) çocuk mahpusların örgün eğitimdeki mevcut durumu, (3) 4A çerçevesine göre çocuk mahpusların örgün eğitime erişim hakkı ihlalleri ile (4) sonuç ve öneriler: Hakkın iadesi için eylem çağırısı olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

2 Çocuk mahpus, hakkındaki yargılama sonlanana kadar "tutuklu", hüküm verildiğinde "hükümlü" statüsü verilen ve eğitimevinde veya ceza infaz kurumunda bulunan çocuk anlamında kullanılmaktadır.

3 BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (1999). Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı

4 BM Çocuk Hakları Komitesi (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk Haklarına İlişkin 24 No'lu Genel Yorum. CRC/C/GC/24 18 Eylül 2019

Rapor, örgün eğitim özelinde eğitim hakkına erişimdeki en temel engelin, mahpusluk durumunun yanı sıra, çocuğun henüz yargılaması devam eden “tutuklu” statüsüne bağlı olarak örgün eğitim esasına dayanmayan ve eğitim hakkına tam erişiminin sağlanmasının imkânsız olduğu kapalı kurumlarda tutulmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Kapsam dahilinde, bu hakkın önündeki yapısal, idari ve uygulamaya dayalı engeller incelenmekte ve bu engellerin ortadan kaldırılarak örgün eğitim özelinde eğitim hakkının eksiksiz bir şekilde yaşama geçirilmesi için politika yapıcılara, uygulayıcılara ve sivil topluma yönelik somut, uygulanabilir çözüm önerileri geliştirilmektedir.

Rapor, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, FİSA Çocuk Hakları Merkezi ve SHU Dr. Emrah Kırımsoy’dan oluşan “**Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Erişimini İzleme**” Projesi Küme Çalışması kapsamında oluşturulmuştur. Küme çalışması, Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD) ve İnsan Hakları Bilgi ve Belge Sistemleri (HURIDOCs) ortaklığında gerçekleştirilen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen “İzleme ve Savunuculuk Ortaklıkları Yoluyla Türkiye’deki Dezavantajlı Grupların Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarının Desteklenmesi” alt hibe programı kapsamında kurulan birlikteliktir. Bu birliktelik kapsamında, çocuk mahpusların eğitim hakkını düzenleyen yasal ve kurumsal çerçevenin incelenerek alanda yaşanan sorunların tartışılabilir hale gelmesi, izleme ve savunuculuk çalışmalarına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Erişimini İzleme Projesi Küme Çalışması adına oluşturulan raporun hazırlık sorumluluğu Dr. Emrah Kırımsoy tarafından yürütülmüş, masa başı çalışmalarında belge tarama, derleme, odak grup çalışması ve bireysel görüşmelerin hazırlıkları, uygulamaya eşlik, kayıt altına alma, deşifre, UWAZİ platformu çalışmalarını oluşturma ve sürdürme, bilgi notları oluşturma ve küme çalışmasıyla ilgili pek çok toplantıda görüş ve önerileriyle destek verme gibi konularda başta Elif Bekler ve Merve Merdane olmak üzere, kümenin çalışmalarına dahil ve destek olan Berfin Dayan, Büşra Çelik, Ebru Ergin, Esin Koman, Ezgi Koman, Ezgi Orak, Dilan Öztekin, Selhan Devrim, Dr. Selmin Cansu Demir, Leyla Özgecan Kebapçı, Ayşe Nur Çetin, Nuray Arıdur, Mazlum İlter ve Zeynep Cindir’in katkıları olmuştur.

Değerlendirme çalışmasının insan hakları standartlarına dayalı bir izleme çalışmasına dönüşmesi ve kapsamının ilerleyen süreçlerde genişlemesi hedefiyle masa başı çalışmalarındaki taramalar ve çalışma kapsamında üretilen raporlar “Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Erişimini İzleme” Projesi Küme çalışması adına oluşturulan UWAZİ platformuna yüklenmiştir⁵.

Değerlendirme raporunun, çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının ihlallerine yönelik düzenleme ve uygulamaları görünür kılmak ve hesap verebilirlik mekanizmalarını izlemek için bir zemin oluşturacağı umut edilmektedir.

Yöntem

Türkiye’de ceza infaz kurumlarında tutulan çocuk mahpusların örgün eğitime erişim durumlarını eğitim hakkına dair insan hakları standartları doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlayan çalışma literatür taraması ve nitel araştırma yöntemlerini barındırmaktadır.

Değerlendirme, Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı Arasında Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü (Mart 2020) sonrasında çocuk mahpusların örgün eğitime erişim durumlarına odaklanmıştır.

Değerlendirme sürecinde insan hakları standartları, ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat, ilgili bakanlıkların faaliyet raporları, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ziyaret raporları, çocukların bulunduğu ceza infaz kurumlarının raporları, ceza infaz kurumları kampüsleri içinde açılmış liselerin internet siteleri, sivil toplum örgütlerinin raporları, akademik çalışmalar ve konuyla ilgili TBMM’de sunulan soru önergelerine dayalı masa başı çalışması yapılmıştır. Çalışma sırasında çocuk mahpusların örgün eğitime erişim haklarına dair değerlendirmeyi geliştirmek amacıyla bilgi edinme başvurusunda⁶ bulunulmuştur.

Değerlendirme raporu kapsamında ayrıca çocuk mahpuslarla iletişimi ve çalışma deneyimi olan avukatlarla odak grup çalışması ve bireysel görüşmeler aracılığıyla görüş ve deneyimler toplanmıştır.

10

Odak grup çalışması, katılımcılarına önceden ulaştırılan temel sorular ve kavramsal çerçeve notu doğrultusunda çevrimiçi ortamda 23 Haziran 2025 tarihinde gerçekleşmiştir. Adana, Bursa, Diyarbakır, İstanbul, İzmir ve Tekirdağ’dan katılan ve çocuk mahpuslarla ilgili çalışmalar yürüten 11’i kadın, 3’ü erkek toplam 14 avukat ve ikisi kolaylaştırıcı olmak üzere 4 küme temsilcisi ile gerçekleşmiştir. Katılımcılardan değerlendirme ve görüşlerinin raporlaştırma sürecinde anonim kullanılmak üzere onay alınması ile yaklaşık 2 saat süren çalışmanın ses kaydı alınmıştır. Ses kaydını yazıya çeviren Transkriptor sitesi aracılığıyla kaydın önce deşifresi, ardından da raportör tarafından edisyonu yapılmıştır.

Bireysel görüşmeler, çocuk mahpuslarla ilgili sivil toplum örgütlerinde, meslek örgütlerinde veya akademide çalışmalar yürüten 3 kişi ile gerçekleşmiştir. Öncesinden ulaştırılan temel sorular ve kavramsal çerçeve notu doğrultusunda gerçekleşen görüşmelerden ikisi çevrimiçi ortamda 16 Eylül ve 6 Kasım 2025 tarihlerinde yapılmış, diğeri de 11 Kasım 2025 tarihinde yazılı olarak alınmıştır. Katılımcılardan değerlendirme ve görüşlerinin raporlaştırma sürecinde anonim kullanılmak üzere onay alınmış, çevrimiçin ortamda yaklaşık 1,5 saat süren bireysel görüşmelerin deşifresi TÇYÖV gönüllüleri tarafından yapılmıştır.

Gerek odak grup çalışması gerekse bireysel görüşme katılımcılarına, kümenin koordinasyonu sağlayan TÇYÖV’ün çocuk mahpuslara yönelik çalışmaları kapsamında iletişim ve işbirliği içinde olunan bağlantılar doğrultusunda ulaşılmıştır.

Raporun hazırlanma sürecinde bölümlerin yapılandırılmasına ilişkin öneriler almak amacıyla yapay zekâ tabanlı metin destek araçlarından (OpenAI ChatGPT, Google Notebooklm)

⁶ Çocuk mahpusların infaz kurumlarına dağılımı ve örgün eğitime erişimler ile ilgili ayrıştırmış verileri edinmek amacıyla 23 Eylül 2025 tarihinde bilgi edinme başvurusunda bulunulmuş, 13 Ekim 2025 tarihinde “Kurum içi uygulamalara ilişkin düzenlemeler hakkında bilgi ve belgeler kapsamında olduğundan başvuruya ilişkin talep yerine getirilememiştir” cevabı alınmıştır. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/Oqj2lssrnidb>

yararlanılmıştır. Analiz sürecinde Birleşmiş Milletler Özel Raportörü Katarina Tomasevski tarafından geliştirilen 4A modeli (Mevcudiyet, Erişilebilirlik, Kabul edilebilirlik, Adapte edilebilirlik) kavramsal dayanak olarak kullanılmıştır.

4A Modeli, devletin eğitim hakkını yalnızca erişimle sınırlı görmemesi, aynı zamanda eğitim ortamlarının ve içeriklerinin nitelik ve uygunluk bakımından çocukların gereksinimlerine cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini ve bu konulardaki yükümlülüklerini hatırlatır. Devletin yükümlülüklerini çocuğun eğitim hakkına dair birbirlerini tamamlayacak şekilde mevcudiyet (availability), erişilebilirlik (accessibility), kabul edilebilirlik (acceptability) ve adapte edilebilirlik (adaptability) boyutları ile ele alır⁷.

Çalışmanın izleme ve savunuculuk çalışmalarına katkıda bulunması amacıyla yapılan değerlendirmelerde, çocuk mahpusların örgün eğitim hakkına dair bu çalışma kapsamında oluşturulan yapısal, süreç ve sonuç odaklı göstergeler temel alınmıştır (Bkz. Ek 1. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı Odağında 4 A Modeline Göre Geliştirilen Göstergeler).

Değerlendirme sürecinde ceza infaz kurumunda bulunan çocuk mahpusların görüş ve önerilerinin doğrudan alınamamış olması çalışmanın sınırlılığı olsa da bu sınırlılık, başta kapalı ceza infaz kurumundaki çocuk mahpuslarla iletişimi olan ve ceza infaz kurumları ile ilgili gözlem ve deneyimleri olan avukatlarla görüşerek giderilmeye çalışılmıştır.

Arka Plan ve Çerçeve

Bu rapor, her çocuğun haklarına ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, sağlanması ve korunması konusunda devletin yükümlülüklerine işaret etmekte, bir çocuğun özgürlüğünün kısıtlanmasının her koşulda mutlak bir “son çare” olması gerektiği ilkesine dayanmaktadır. Bir çocuğun hapsedilmesinin önlenmemiş olması ve buna bağlı olarak eğitim hakkının kesintiye uğratılması veya niteliksizleştirilmesi ise devletin yükümlülükleri konusundaki ihlallerin daha da derinleşmesine işaret etmektedir.

Çocuk mahpusların eğitim hakkının hayata geçmesine dair sorunlar, Türkiye’de sadece ceza infaz kurumları içindeki uygulamalarla değil; aynı zamanda çocuk kuruma girmeden önce başlayan eğitimden kopuş süreci, sistemsel ilgisizlik ve konuyla ilgili devletin temel kurumları olan Adalet ve Milli Eğitim Bakanlıkları arasındaki yapısal çelişkilerle ilişkilidir. Bununla birlikte BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye taraf olurken çocuk haklarının korunmasından asli sorumlu kılınan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın çocuk mahpuslara yönelik sessizliği ve eylemsizliği de bir diğer ilişkili unsurdur. Bu bağlamda çocuk mahpusların eğitim hakkını ceza infaz kurumları içinde değerlendirmeye başlamadan önce, bu çocukların ezici bir çoğunluğunun zaten sisteme girmeden önce örgün eğitimden koptuğunu anlamak stratejik bir öneme sahiptir.

Aşağıda çocukların hapsedilme öncesi eğitim sisteminden kopuşlarına neden olan bazı sorunlara dikkat çekilerek hapsedilme sonrasında çocukların örgün eğitime erişim hakları ile ilgili yasal dayanaklar ve kurumsal çerçeve, çocuk mahpusların örgün eğitimdeki mevcut durumu, yaşanan hak ihlalleri ile hakkın iadesi için eylem çağrısı niteliğindeki öneriler ayrı bölümler altında ele alınmıştır.

Hapsedilme Öncesi Bağlam: Eğitim Sisteminden Sistemik Kopuş

Alan çalışmaları, çocuk mahpusların çoğunun hapsedilmeden önce eğitim sisteminden zaten koptuklarına işaret etmektedir (Uluğtekin, 2010⁸; Çevik, 2022⁹; Altun, 2023¹⁰; Karan, 2020¹¹). Bu durum, karşı karşıya olunan sorunun yalnızca ceza infaz kurumlarının fiziksel ve idari konusu ile sınırlı olmadığını, aksine hak temelli çocuk algısı, sosyal adalet, yoksullukla mücadele ve eğitim politikası sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların adalet sistemiyle tanışması, çocuk koruma ve eğitim sisteminden kopuşun bir sonucu olarak ortaya çıkmakta, hapsedilme ise bu kopuşu daha da derinleştiren ve kalıcı hale getiren neden olmaktadır.

Nitekim Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) 3 Kasım 2025 tarihli verileri¹² de bu yapısal kopuşu açık biçimde göstermektedir¹³: Ceza infaz kurumlarında bulunan 4.682 çocuğun 370'i okuma yazma bilmemektedir, 196'sı okur-yazar olup bir okul bitirmemiştir, 104 çocuğun ise eğitim durumu bilinmemektedir. Bu tablo, adalet sistemine giren çocukların önemli bir bölümünün adalet sistemine girmeden önce eğitim hakkına erişememiş olduğunu somut biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuk mahpusların eğitime erişimi, ceza infaz kurumunda başlayan bir sorun değil; hapsedilme öncesinde zaten derinleşmiş olan yapısal eşitsizliklerin görünür hâle geldiği bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Arka plandaki bağlamın önemi Adana, Bursa, Diyarbakır, İstanbul, İzmir ve Tekirdağ barolarına kayıtlı avukatlarla yapılan odak grup çalışması¹⁴ ve bireysel görüşmelerde¹⁵ de sık sık dile getirilmiştir. Çocukların ceza infaz kurumuna girmeden önce eğitimden kopmalarının temel nedenlerinin çok katmanlı olduğuna dikkat çekilmiştir. Odak grup çalışması ve bireysel görüşmelerde; çocuk koruma sistemi ve çocuk adalet sistemi arasındaki kopukluk, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yetersizliği, yoksulluk ve çalışma zorunluluğu, ailevi ve sosyal koşullar, ayrımcılık ve sosyal dışlanma ve adli tedbirlerin eğitimi engelleyici etkisi öne çıkan nedenler olarak kümelenmiştir.

Çocuk Koruma Sistemi ve Çocuk Adalet Sistemi Arasındaki Kopukluk: Bir çocuğun adalet sistemine girmesi, etkin ve yeterli olmayan bir çocuk koruma sisteminin varlığına işaret etmektedir. İki sistemin birbiriyle bağlantılanmasını sağlayan en önemli araçlardan biri sosyal inceleme raporlarıdır ve bu bağlamda sosyal inceleme raporlarının etkili ve kapsamlı hazırlanması ihtiyacı yüksektir.¹⁶ Görüşme yapılan bir avukatın değerlendirmesinden alıntılar sistemlerdeki kopukluğu ve tıkanan noktaları gözler önüne sermektedir.

8 Uluğtekin, Sevdâ (2010). Suça Sürüklenen Çocuklar ve Adalet Sistemi. Anıtkabir Dergisi. Yıl: 10, Sayı: 37 (Mart 2010). s.37-39

9 Çevik, Buse (2022). Avukatların Perspektifinden Türkiye'de Çocuk Suçluluğu: Nitel Bir Araştırma Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Demokrasi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı. İzmir. s.73-75

10 Altun, Fatih (2023). Kocaeli Üniversitesi Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde Değerlendirilen Adli Nitelikli Olguların Retrospektif İncelenmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı. s.8487

11 Karan, Aslı (2020). Erkek Çocuk Hükümlülerde Pozitif Gelecek Algısının Ebeveyn Kabul/Reddi, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Destek ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü. s.140-141

12 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstatistikler Bölümü aylık verileri, bir sonraki ay internet sitesinden kaldırıldığından atıfta bulunulan belgelere uwazi platformundan erişilebilir.

13 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2025). Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları 03.11.2025 Tarihi itibarıyla. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/oaqud-kc6iyn>

14 Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkı Küme Çalışması- ÇMEHK (2025). Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkına Erişimini İzleme Odak Grup Çalışması Raporu. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/l0yfyw33iik>

15 Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkı Küme Çalışması- ÇMEHK (2025). Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkına Erişimini İzleme Bireysel Görüşmeler Raporu. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/txjkm27lt7>

16 Uluğtekin, Sevdâ (2010). Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporlarının Yeri ve Önemi. Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar. SABEV Yayınları: 35, Sosyal Çalışma Dizisi: 28. Aralık, 2011, Ankara. s. 211-230.

“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Türkiye hakkındaki sonuç gözlemlerinde adalet sistemiyle sosyal hizmet sisteminin birbiriyle entegre olması gerektiğini bildirmiş ve bu konudaki eksiklikleri eleştirmişti. Çocuk yargılamasının temelinde zaten sosyal inceleme raporları var. Bu raporlar etkili kullanılsa çocuk tutukluluğu bu kadar yüksek oranda dahi olmaz. Çünkü çocukları tutuklamak yerine uygun hizmet modellerinin çocuklarla eşleştirilmesi gerektiği bilgisi içselleştirilmiş olur. Mahkemeler çocukların kurum içerisinde yaşadıkları durumlara ilişkin kurumdaki sosyal çalışma görevlilerinden düzenli bilgi alabilseler, tutukluluk değerlendirmelerinde daha ölçülü kararlar verebilirler. Çünkü çocuk yargılamasında tutukluluğun ölçülülüğü değerlendirilirken çocuğun çocuk olduğu gerçeğinin yani yaş küçüklüğünün ve içinde bulunduğu koşulların mutlaka dikkate alınması gerekiyor.”

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yetersizliği. Çocuk koruma sistemindeki yetersizlikler koruyucu ve destekleyici tedbirlerin de yetersizliğine yansımaktadır. Çocukların adalet sistemine girişi, çocuk koruma ve eğitim süreçlerinden zamanında yararlanamamış olmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta; ceza infaz kurumuna konulmaları ise bu kopuşu daha da ağırlaştırıp kalıcılaştırmaktadır. Çocuk Ceza Yargılamasının Çocuk Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi¹⁷ başlıklı çalışmada da suça sürüklenen çocuk sıfatıyla adli sisteme girmiş katılımcılardan hiç birinin adli süreç boyunca koruyucu destekleyici tedbirlerden haberdar olmadıkları belirtilmiştir. Çalışmadan konuyla ilgili alıntı durumu özetlemektedir:

“Yok abla söylediğin şeye dair hiçbir şey duymadım. Düşünüyorum da ne diyorsun diye, söylediklerini anlamaya çalıştım da hiç anlayamadım. Hiç öyle bir şey yok.”

Yoksulluk ve Çalışma Zorunluluğu: Suça İten Ekonomik Döngü. Hapsedilen çocukların önemli bir kısmının temel motivasyonunun geçim kaygısı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Birçoğu, ailelerine destek olmak için hizmet sektörü, sanayi/ üretim, sokak işçiliği gibi alanlarda, çoğunlukla kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, okulu ikinci plana itmekte ve zamanla tamamen terk etmelerine yol açmaktadır. Bazı çocuklar için hırsızlık, bir “geçim yolu” olarak görülebilmektedir ki bu yoksulluğun suça yönelmede ne denli itici bir güç olduğunun önemli bir göstergesidir.

Ailevi ve Sosyal Koşullar: Koruyucu Mekanizmaların Yokluğu. Aile içi şiddet, ihmal, istismar, ebeveynlerin eğitimsizliği veya kendilerinin de ceza infaz kurumunda olması gibi faktörler, çocuğun okulla kurduğu bağı doğrudan zayıflatmaktadır. İstikrarlı ve destekleyici bir aile ortamından yoksun olan çocuklar, okulda tutunmakta zorlanmakta ve kendilerini sokakta ya da suça açık ortamlarda bulabilmektedirler.

Ayrımcılık ve Dışlanma: Dezavantajlı Duruma Getirilen Grupların Görünmezliği. Göçmen, mülteci ve Roman çocuklar gibi dezavantajlı duruma getirilen gruplar, dil, kimlik veya etnik köken nedeniyle okul ortamında ayrımcı muameleye maruz kalabilmektedir. Bu dışlayıcı tutumlar, çocuğun okula yabancılaşmasına ve aidiyet hissini kaybetmesine neden olarak okulu terk etme sürecini hızlandırmaktadır.

Adli Tedbirlerin Eğitimi Engelleme Etkisi. Tutuklama öncesinde ise uygulanan ev hapsi gibi adli kontrol tedbirleri, çocuğun okula devamını fiilen imkânsız hale getirebilmektedir. Bu durum, henüz bir hüküm verilmemişken bile çocuğun eğitim hakkının idari bir kararla engellenmesi anlamına gelmektedir.

Avukatlarla yapılan odak grup çalışması ve bireysel görüşmelerde öne çıkan nedenler ceza infaz kurumlarındaki eğitim hakkı ihlallerinin, zaten var olan bir eşitsizlik ve hak mahrumiyeti üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Çocukların çoğu kuruma girdiklerinde eğitimden kopuk,

¹⁷ Demir Yıldız, Selmin Cansu (2024). Çocuk Ceza Yargılamasının Çocuk Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü. İstanbul. s.134.

motivasyonları ve benlik saygıları düşük ve gelecek beklentileri zayıflamış bir durumdadır¹⁸. Bu da kurum içindeki eğitim çabalarını daha en başından zorlaştırmaktadır.

Aşağıda çocukların örgün eğitime erişim hakları özelinde eğitim hakkına dair uluslararası ve ulusal yasal dayanaklar ve kurumsal çerçeve, çocuk mahpusların örgün eğitimdeki mevcut durumu, yaşanan hak ihlalleri ile hakkın iadesi için eylem çağırısı niteliğindeki öneriler ayrı bölümler altında ele alınmıştır.

1. Eğitim Hakkına İlişkin Yasal Dayanaklar ve Kurumsal Çerçeve

Çocuk mahpusların eğitim hakkını güvence altına alan yasal ve kurumsal yapıların incelenmesi, mevcut uygulamaların hukuki temelini anlamak, sistemin güçlü ve zayıf yönlerini tespit etmek ve hesap verebilirlik mekanizmalarını değerlendirmek açısından önemlidir. Bu çerçeve, devletin çocuklara karşı yükümlülüklerinin sınırlarını çizmekte ve hak ihlallerinin önlenmesi için bir referans noktası sunmaktadır. Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkı odağında ilgili uluslararası ve ulusal mevzuata dair bilgiler aşağıda sunulmuştur (Bkz. Ek 2. İlgili Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Tablosu)

1.1. Uluslararası İnsan Hakları Standartları

14

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların eğitim hakkı, birçok temel uluslararası belge tarafından korunmaktadır. Bu standartlar, Taraf Devletlere çocukların gelişimini destekleyici, nitelikli ve erişilebilir eğitim imkânları sunma sorumluluğu yükler.

Eğitim hakkı evrensel, devredilemez ve devletler açısından hukuken bağlayıcı bir insan hakkıdır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi, eğitimin herkes için erişilebilir, ücretsiz ve insan haklarına saygıyı güçlendiren bir süreç olması gerektiğini belirterek bu hakkın evrensel niteliğini ortaya koymuştur. Bu normatif temel, daha sonra Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (1965) 5. maddesinde, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (1966) 13 ve 14. maddesinde, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (1979) 10. maddesinde, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (1989) 28 ve 29. maddesinde, Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Sözleşmesi'nin (1990) 30, 43 ve 45. maddesinde ve Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (2006) 24. maddesinde bağlayıcı belgelerle güçlendirilmiştir.

Sözleşmelere göre taraf devletler, eğitim hakkına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlülüklerini yerine getirmeyi taahhüt eder. Eğitim hakkının kapsamlı tanımlandığı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 2. maddesi bu yükümlülüklerle “aşamalı gerçekleştirme (progressive realization)” ve “gerilememe (non-retrogression)” ilkeleriyle yön verir. Aşamalı gerçekleştirme, devletlerin ekonomik kaynaklarını, mevcut kapasite ve koşullarını dikkate alarak eğitim hakkının tam anlamıyla yaşama geçmesini zaman içinde kademeli biçimde sağlaması gerektiğini ifade eder. Bu yaklaşım, eğitim hakkının tek bir eylem veya düzenleme ile değil, planlı ve sürekli bir ilerleme süreciyle gerçekleştirilebileceğini kabul eder; ancak devletleri “kaynak yetersizliği” gerekçesiyle hareketsiz kalmaktan da muaf

¹⁸ Özen, Münevver (2020). Suça Sürüklenmiş İle Suça Sürüklenmemiş Ergenlerin Benlik Algı Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı. İstanbul. S.56

tutmaz. Gerilememe ilkesi ise devletlerin eğitim hakkı alanında daha önce elde edilmiş bir düzeyin altına düşmemesi gerektiğini vurgular. Bir başka deyişle, bütçe kısıtlaması veya bütçeden pay ayrılmaması, politika değişiklikleri veya kurumsal reformlar, bireylerin eğitim hakkına erişimini geriye götürecek biçimde uygulanamaz.

Bu ilkeler, devletlerin hesap verebilirliğini yalnızca eylem yükümlülüğü üzerinden değil, aynı zamanda süreklilik ve ilerleme sorumluluğu üzerinden de tanımlar. Eğitim hakkının ihlali artık yalnızca erişimin olmamasıyla değil, daha önce sağlanmış olan bir hakkın geri alınmasıyla da ölçülür. Çocukların örgün eğitime erişimlerini kurum dışında sürdürebildikleri eğitimevi modelinin, tüm çocuk mahpuslar için geliştirilmesi yerine kapalı ceza infaz kurumlarında okul açma eğilimi buna somut bir örnektir. Birleşmiş Milletler denetim organları devletlerin belirli aralıklarla sunduğu periyodik raporlar üzerinden bu ilkelerin uygulanmasını değerlendirir. Komiteler, genel yorumlar (General Comments) yoluyla eğitim hakkının kapsamını, içeriğini ve ölçütlerini tanımlayarak devletlere hem teknik hem de politik düzeyde yönlendirici tavsiyelerde bulunur.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. ve 14. maddelerinde tanımlanan ilkeler doğrultusunda taraf devlet, eğitimin mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve adapte edilebilirlik boyutlarında ilerleme kaydetmek ve bu ilerlemeyi geriye götürecek hiçbir uygulamaya izin vermemekle yükümlüdür. Dolayısıyla eğitim hakkına dair uluslararası yükümlülükler, yalnızca iyi niyet beyanı değil, aşamalı olarak genişletilmesi ve hiçbir koşulda geriye götürülmemesi gereken, hesap verebilir bir devlet sorumluluğudur.

Eğitim hakkının yanı sıra özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar açısından özel düzenleme öngören temel referans belgeler;

- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 37. maddesi, özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğun insancıl muamele görme hakkını ve bu tedbire yalnızca en son çare olarak ve en kısa süreyle başvurulması gerektiğini belirtir. 39. madde ise taraf devletlerin, ihmal, sömürü, işkence veya her türlü zalimane, insanlık dışı muamele mağduru olan bir çocuğun sağlığına yeniden kavuşması ve toplumla bütünleşmesi için gerekli tüm önlemleri almasını zorunlu kılar. Bu süreçte eğitim, toplumla yeniden bütünleşmenin ayrılmaz bir parçasıdır.
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana): Bu kurallara, kapalı kurumlardaki çocukların yaşlarına, cinsiyetlerine, kişiliklerine ve yeteneklerine uygun, bireyselleştirilmiş eğitim programlarına erişimlerinin sağlanması gerektiğini vurgular. Eğitimin amacı, çocukların topluma sorumluluk taşıyan bireyler olarak dönmelerini kolaylaştırmak olarak tanımlanır.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk Haklarına İlişkin 24 No'lu Genel Yorumu da çocuk adalet sisteminin gereklerine dair çerçeveyi hatırlatmaktadır.

Bu standartlar, devletin sadece eğitim imkânı sunmasını değil, aynı zamanda bu eğitimin çocuğun yüksek yararını gözetken, onurunu koruyan ve potansiyelini en üst düzeye çıkaracak nitelikte olmasını da bir yükümlülük olarak tanımlar.

1.2. Ulusal Mevzuat, Uygulama, İdari Süreçler ve Yasama Organının Gündemi

Türkiye’de çocuk mahpusların eğitim hakkı, Anayasa tarafından güvence altına alınmış temel bir haktır. Ancak bu hak, doğası gereği özgürlüğü kısıtlayıcı olan ceza infaz sisteminin getirdiği zorunluluklar ve güvenlik öncelikleriyle bir çatışma içerisindedir. Bir yanda çocuğun toplumla bütünleşmesinin sağlanması ve gelişiminin kesintiye uğramaması için eğitimin sürekliliği ilkesi, diğer yanda ise infaz kurumlarının kapalı yapısı ve idari kısıtlamaları yer almaktadır. Bu ikilem, mevzuatın farklı katmanlarında çocuğun lehine ve aleyhine olabilecek çeşitli düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

1.2.1. Yasal Çerçevenin Temelleri: Anayasal Güvenceler ve Kanunlar

Çocuk mahpusların eğitim hakkı, soyut bir ideal ya da idari bir lütuf değil, aksine Anayasa ve temel kanunlar düzeyinde güvence altına alınmış somut bir haktır. Yasal çerçevenin en üst katmanını oluşturan bu metinler, hakkın sınırlarını ve devletin bu konudaki yükümlülüklerini tanımlayarak, alt düzeydeki tüm düzenlemeler için yol gösterici bir nitelik taşır.

Anayasal Zemin ve Milli Eğitim Temel Kanunu: Anayasa’nın, “kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı” yönündeki 42. maddesi, bu hakkın evrenselliğini ve devredilemezliğini ortaya koyar. Milli Eğitim Temel Kanunu ise bu anayasal ilkeyi daha da somutlaştırır. Kanun’un “genellik ve eşitlik” ilkesi, eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet veya herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese açık olduğunu vurgular. “Süreklilik” ilkesi, eğitimin hayat boyu devam etmesi gerektiğini belirtirken, “özel eğitime ihtiyacı olanları toplumla bütünleşmelerini sağlama” yükümlülüğü, dezavantajlı duruma getirilen gruplar için devlete özel tedbirler alma sorumluluğu yükler. Bu ilkeler bir arada değerlendirildiğinde, özgürlüğünden yoksun bırakılmış olsa dahi her çocuğun, akranlarıyla eşit koşullarda ve kesintisiz bir şekilde eğitim alma hakkına sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Ceza İnfaz Hukukunda Özel Düzenlemeler: 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, çocukların tutulacağı kurumları ve bu kurumlardaki eğitim imkânlarını farklılaştırarak özel düzenlemeler getirir. Çocukların barındırıldığı kurum türleri; tutuklu çocuklar veya disiplin nedeniyle nakledilen çocukların bulundurulduğu çocuk kapalı ceza infaz kurumları ile hükümlü çocukların bulundurulduğu çocuk eğitimevleridir. Bu kurumların bulunmadığı illerde yetişkinlere yönelik ceza infaz kurumlarında bulunmaları baştan çocukların yetişkinlerden ayrı tutulması ilkesini ihlal etmektedir.

Öğretim Türlerine Erişimdeki Farklılıklar: 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, kapalı veya açık kurum türü arasında eğitim hakkının kullanımı açısından temel bir ayırım yapmaktadır. Buna göre, açık kurumlarda (çocuk eğitimevleri) kalan çocuklar tüm öğretim türlerinden (örgün dahil) yararlanabilirken, kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuklar yalnızca kurum disiplin, düzen ve güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde, kurumsal kapasite ve imkanların uygunluğu ölçüsünde koşullarına bağlı olarak örgün eğitimden yararlanmalarına olanak verilmekte veya yaygın, dışarıdan ve açık öğretim programlarına erişebilmektedir (Madde 76). Bu kısıtlama, Anayasal eşitlik ilkesiyle ve çocuğun üstün yararı prensibiyle doğrudan çelişen en sorunlu yasal düzenlemedir. Yetişkinlere özgü ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar için ise infaz kurumu çocuklara özgü ihtiyaçlar gözetilerek

oluşturulmadığından kendi yaş ve düzeyine uygun eğitim materyallerine erişememekte, çocuk ve gençlik kapalı infaz kurumlarında bulunan ve çocuklar için düzenlenen destekleyici kurs veya etkinliklerden yararlanamamaktadır.

Çocuk Ceza Yargılamasının Çocuk Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi¹⁹ başlıklı çalışma da tutuklamanın çocukların hayatına eğitim hakkı yönünden etki ettiğine işaret etmektedir. Bir çocuğun tutuklanması nedeniyle okula gidemediğini, yalnızca okula gitmenin hayalini kurabildiğini aktardığı alıntı aşağıdadır:

“Hocam yani hatırlıyorum ilk girdiğim zamanları, yani hocam okula da gidemiyorsun hocam, ben o zamanlar okula gidiyordum, yani örgün eğitim hakkım da yandı benim hocam. Eğitim hakkım elimden gitmiş oldu yani kayıp gitmiş oldu tutuklu olduğum için. Bilmiyorum hocam yani okula gitmek istiyordum ama bunların hepsini yapamıyorsunuz yani orada imkansız sadece bunların hayalini kurabiliyorsunuz”

Çocuk Koruma Kanunu’nun Rolü: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, “suça sürüklenen” çocukların toplumla bütünleşmeleri için eğitime merkezi bir rol verir. Kanun kapsamında düzenlenen “eğitim tedbiri”, çocuğun yalnızca akademik bilgi edinmesini değil, aynı zamanda kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesini hedefler. Bu tedbir, çocuğun bir okula, kursa veya meslek sahibi bir ustanın yanına yerleştirilmesini kapsar. Kanunun, çocuğun rızasıyla bu tedbirin 18 yaşından sonra da devamına imkân tanınması, eğitimin sürekliliğinin ve çocuğun gelişiminin ne denli önemsendiğini gösteren kritik bir düzenlemedir. Ancak bu düzenlemenin çocuk mahpuslar açısından işlerliği sağlanmamaktadır.

1.2.2. Uygulamanın Detayları: Yönetmelikler

17

Kanunlarla oluşturulan çerçevenin pratikte nasıl hayata geçirileceği, yönetmelikler aracılığıyla belirlenir. Yönetmelikler, idari süreçleri, personel sorumluluklarını ve kurum içindeki günlük yaşamı düzenleyerek, çocukların eğitim hakkını fiilen kullanabilmelerini doğrudan etkileyen kritik metinlerdir. Çocuk mahpusların örgün eğitime erişimleri konusunda en önemli belirleyici olan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik’tir.

Eğitim Programlarına Erişim: Yönetmelikler, kanundaki ayrımı teyit ederek açık kurumlar ve çocuk eğitimevlerinde örgün ve yaygın öğretime erişim sağlandığını, kapalı kurumlarda ise bu hakkın yaygın öğretimle sınırlandırıldığını işaret etmektedir.

Eğitim Personelinin Sorumlulukları: Kurum öğretmenlerinin rolleri tanımlanmaktadır. Öğretmenler dersleri vermekle birlikte çocuğun okul kaydının yapılması, sınav başvurularının takibi, nakil durumunda belgelerin gönderilmesi gibi idari işlemleri yürütmek ve çocukları bu süreçler hakkında düzenli olarak bilgilendirmekle de yükümlüdür. Bu durum, öğretmeni çocuğun eğitim hakkının idari takipçisi konumuna getirmektedir.

Eğitim Materyalleri ve Ortamı: Yönetmelikler, eğitim için gerekli materyallere erişim konusunda hem güvenceler hem de kısıtlamalar içermektedir: Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’e göre;

¹⁹ Demir Yıldız, Selmin Cansu (2024). Çocuk Ceza Yargılamasının Çocuk Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü.

Güvenceler: Eğitim ve öğretime devam eden çocukların ders kitapları denetime tâbi tutulamaz. Tüm çocukların kurum kütüphanesinden yararlanma hakkı vardır.

Kısıtlamalar: Ders kitapları hariç olmak üzere, odada bulundurulabilecek yayın sayısı idare tarafından sınırlandırılabilir. Bilgisayarın eğitim amaçlı kullanımına izin verilebilmekle birlikte, hükümlü odasında bulundurulamaz. Eğitim ve iyileştirme programları gerekli kıldığı takdirde sadece denetim altında internetten yararlanabilir.

Bukısıtlamalar, güvenlik ihtiyacı ile moderneğitimin gerektirdiği araştırma ve dijital okuryazarlık imkânları arasında, çocuğun eğitim hakkı aleyhine işleyen bir durum oluşturmaktadır.

Çocuklara Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Yönetmelikler, çocukların eğitim hakkını dolaylı olarak destekleyen maddi ve idari kolaylıklar düzenlemektedir. Bunlar arasında nakil işlemlerinde çocuklardan nakil gideri alınmayacağı; çocukların eşya gönderim ve tüm elektrik giderlerinin kurum bütçesinden karşılanacağı; çocukların, eğitsel amaçlar dışında çalıştırılmayacağı gibi düzenlemeler bulunur.

1.2.3. İdari Süreçler: Genelgelerin Rolü

Genelgeler, kanun ve yönetmeliklerdeki soyut kuralları, kurum personelinin takip edeceği somut, adım adım iş akışlarına dönüştüren idari metinlerdir. Özellikle Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri konulu 51 Sayılı Genelge, çocuk mahpusların eğitim süreçlerinin sorunsuz işlemesi için kritik bir rol oynar ve uygulama birliğini sağlamayı hedefler.

→ Eğitimin Kesintisizliği İçin Bilgi Akışı:

- Genelge, çocuğun kuruma girişini takiben en geç üç gün içinde “Öğrenci Bilgi Formu”nun doldurularak Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili birimine gönderilmesini zorunlu kılar. Bu, çocuğun eğitim kaydının hızla sisteme dahil edilmesini amaçlar.
- Çocuğun kurumda bulunduğu süreden dolayı başarısız duruma düşmemesi ve eğitime kesintisiz devam edebilmesi için, salıverilme tarihinden itibaren yedi iş günü içinde okuluna yedi iş günü içerisinde bildirmesine yönelik bir idari başvuru süreci öngörür.
- Kayıt, sınav ve ders seçimi gibi tüm işlemlerin MEB’in her yıl yayımladığı çalışma takvimine göre yapılması, ceza infaz sistemi ile eğitim sisteminin senkronize çalışmasını hedefler.

→ Çocuğun Korunması:

- Gizlilik İlkesi: Genelge, MEB ile yapılan tüm yazışmalarda çocuğun adının karıştığı fiile (suça) dair hiçbir bilgiye yer verilmemesini emreder.
- Bilgilendirme Yükümlülüğü: Çocukların ders seçimi, sınav tarihleri ve sonuçları gibi konularda düzenli olarak bilgilendirilmesi, onların pasif birer alıcı olmaktan çıkıp kendi eğitim süreçlerine aktif olarak katılmalarını hedefler.

→ Sınav ve Nakil İşlemleri:

- Genelge, sınav uygulamalarında düzenlemeler barındırır. Buna göre teorik sınavlar, gizlilik ve güvenlik gerekçeleriyle kurumda yapılabilirken, uygulamalı meslek dersi sınavlarının kural olarak çocuğun devam ettiği okulda yapılması esastır.
- Sınav dönemlerinde yapılması planlanan nakillerin en az 15 gün önce tamamlanması veya sınav bitimine kadar ertelenmesi kuralı ile çocuğun sınav hakkının idari gerekçelerle kesintiye uğramasını önlemek hedeflenir.

→ İdari Destek ve Sorumluluk: Genelge, eğitim süreçlerinin başarısının sadece eğitim personelinin çabasına bağlı olmadığını kabul eder. Kurum en üst amirinin, eğitimle görevli personele araç, telefon, faks gibi her türlü kolaylığı sağlama yükümlülüğü, sistemin etkili bir şekilde işlemesi için gerekli olan kurumsal desteği zorunlu kılar.

Söz konusu genelgenin uygulanması sırasındaki çelişkilere ve zorluklara ara değerlendirme bölümünde yer verilmiştir.

1.2.4. Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı Arasında Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü

9 Mart 2020 tarihinde imzalanan Protokol, 27 Kasım 2024 tarihli ve 32735 sayılı Kanun ile 76. maddesi değiştirilmeden önce Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında müstakil ve/veya uygun görülen bir liseye bağlı örgün lise şubeleri açılmasını (Madde 6-13) öngörmüştür. Bu protokol maddesi, çocuk mahpusların eğitim hakkına erişiminde bir ilerleme gibi görünse de, özünde çocuk mahpusların eğitim hakkına erişiminde gerilememe (non-retrogression) ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Zira kanun, hükümlü çocuklar için eğitim hakkı esasına dayalı, çocukların kayıtlı olduğu okula veya dışarıdaki bir okula akranlarıyla birlikte gitmeye devam ederek toplumla bütünleşmesini engellemeden kesintisiz eğitim imkânı sunan eğitimevlerini temel kurum olarak belirlemiştir. Çocuk mahpusların büyük çoğunluğunun bu temel kurumlar yerine kapalı cezaevlerinde tutulması zaten sistemik bir gerileme iken, Protokolün çözüm olarak kapalı cezaevlerinde lise açılmasını sağlaması, eğitimevi modelinin yerine, kapalı ceza infaz kurumu modelini ikame etme tehlikesini yaratmıştır. Kapalı kurumlarda sunulan örgün eğitim, Protokolden dört buçuk sene sonra yapılan Kanun düzenlemesinde de belirtildiği üzere, “kurum disiplin, düzen ve güvenliği” ile “kapasite ve imkânlar ölçüsüne” gibi koşullara bağlı ve kısıtlı bir hak olarak kalırken, temel sorun olan çocukların eğitimevlerine gönderilmemesi durumu çözülememiştir. Bu nedenle Protokol, asıl sorunu çözmayıp, eğitim hakkının en nitelikli biçimde sunulması standardından geriye doğru bir adım atılmasına zemin hazırlamıştır.

19

1.2.5. Yasama Organının Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkına Dair Gündemi

Kanunların oluşturulması, uygulanması ve buna dair politikanın oluşturulması konusunda yetkili olan yasama organının çocuk mahpusların eğitim hakkına dair gündeminin, evrensel normların yaşama geçirilmesine zemin oluşturması beklenir.

Çocuk mahpusların eğitim hakkının TBMM’de ne sıklıkta ve nasıl gündemleştirildiğine dair yazılı soru önergeleri²⁰ üzerinden yapılan inceleme göstermektedir ki, Milli Eğitim Bakanlığı ile protokolün yapıldığı meclis dönemi olan 27/3 ile raporun araştırmasının tamamlandığı 28/3 meclis dönemi boyunca sunulan toplam 80.651 yazılı soru önergeleri içinden, çocuk kelimesini içeren toplam 1630 adet önerge bulunmuştur. Bu geniş küme içinden sadece 98 tanesi genel çocuk adalet sistemi ile ilişkilendirilmiş ve bu önergelerin 51 tanesi cevaplanmıştır. Bu 98 önergenin arasında doğrudan çocuk mahpuslar ile ilişkili olarak yöneltilen soru önergeleri ise sadece 29 tanedir ve bunların yalnızca 10 tanesi cevaplanmıştır.

En dar kapsamlı ve spesifik konu olan mahpus çocukların eğitim hakkı ile ilgili olan önerge sayısı ise yalnızca 16 olup, bu önergelerden sadece 5 tanesi yanıtlanmıştır. Verilen cevaplarda, istenilen istatistiki ayrıntıda bilgi sunulamamakla birlikte ifadesi kullanılarak, ilgili web sitelerine (Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü) yönlendirme yapılmakla yetinilmiştir. Beş cevaptan sadece biri, 9 Temmuz 2024²¹ tarihli somut veri içermektedir: Ceza İnfaz Kurumlarında barındırılan suça sürüklenen çocuklardan 529’unun yaygın eğitime ve 313’ünün örgün eğitime devam ettiği belirtilmiştir. Ancak Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün 1 Temmuz 2024²² tarihli verilerine göre toplam 3214 çocuk mahpus bulunmaktaydı. Bu durum, toplam çocuk mahpusların yalnızca %26.20’sinin (842 çocuk) bir tür eğitime devam ettiğini ortaya koymaktadır. Tüm bu süreçte, kurumlar tarafından ne ceza infaz kurumu kırılımlı sayılar ne de diğer detaylı istatistikler sunulmamış, bu da yasama denetiminin bu hassas alanda büyük ölçüde kısıtlandığını göstermektedir.

20 1.3. Ara Değerlendirme: Evrensel Normlar, Anayasal Güvence ve Fiili Engel Arasındaki Uçurum

Ulusal ve uluslararası mevzuatta devlet için birincil bir yükümlülük olarak tanımlanan eğitim hakkı, tutukluluk gibi istisnai durumlarda dahi askıya alınamayacak veya niteliği düşürülemeyecek kadar temel bir nitelik taşır. Devletin bu konudaki pozitif yükümlülüğü, sadece eğitime erişimi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda her çocuğun içinde bulunduğu özel koşulları dikkate alarak erişimin önündeki tüm engelleri aktif olarak kaldırmayı da içerir.

Bu yaklaşım, MEB’in kendi kurumsal hedeflerinde de açıkça ifade edilmektedir. MEB’in misyonu, “tüm farklılıkları dikkate alarak bireylerin zihinsel, bedensel, sosyal... gelişimini destekleyen” bir eğitim sistemi kurmak olarak tanımlanmıştır²³. Benzer şekilde, 2023 yılı idare faaliyet raporunda²⁴ Bakanlığın görevleri arasında “kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek” sayılmıştır.

Dezavantajlı duruma getirilen grupların örgün eğitime erişimini sağlamak için devletin proaktif ve özel politikalar geliştirdiği örnekler vardır. Bunlar arasında geçici koruma altındaki çocukların örgün eğitime entegrasyonu ve dil bariyerlerinin aşılmasını hedefleyen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi²⁵; yerleşim yeri

20 <https://www.tbmm.gov.tr/denetim/yazili-soru-onergeleri>

21 Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü (2024), TBMM 7/4332 Esas Nolu Soru Önergesi Hk. (9.7.2024). <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/rok04sgqnwa>

22 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri İstatistik Bölümü (2025). Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları. 01.07.2024 Tarihi itibarıyla. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/ghzl1tyrgyb>

23 Kamuda Stratejik Yönetim. Milli Eğitim Bakanlığı. Misyon. <http://www.sp.gov.tr/tr/kurum/s/152/Milli+Egitim+Bakanligi>

24 Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2024). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu.

25 Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2020), Öğrenciler ve Eğitime Erişim Eğitim İzleme Raporu. https://egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR20_OgrencilerveEgitimeErisim.pdf

dağınık olan ve okul bulunmayan bölgelerdeki çocukların en yakın okullara taşınarak örgün eğitime devamlılıklarının sağlanmasını hedefleyen taşıma yoluyla eğitime erişim uygulaması²⁶ veya engellilik durumu veya özel öğrenme güçlüğü olan çocukların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ortamlarda örgün eğitim almalarını sağlamayı hedefleyen destek eğitim odaları ve özel eğitim okulları sayılabilir.

Devletin dezavantajlı duruma getirilen bazı gruplar için örgün eğitime erişim engellerini kaldırmaya yönelik düzenlemeler geliştirirken çocuk mahpusları ve özellikle tutuklu çocukları bu çerçevenin dışında bırakması, Anayasa'nın temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesiyle açıkça çelişmektedir. Bir çocuğun özgürlüğünden mahrum bırakılmış olmasının, onun eğitim hakkından mahrum bırakılması için gerekçe oluşturamayacağı açıktır.

Bu durum, uluslararası standartlarla da uyumsuzdur. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. ve 29. maddeleri, taraf devletlere çocuğun eğitim hakkını "fırsat eşitliği temelinde" güvence altına alma ve eğitimin çocuğun kişiliğini, yeteneklerini ve potansiyelini en üst düzeyde geliştirme hedefini taşıması gerektiğini yükler. Daha da önemlisi, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana), özgürlüğü kısıtlanmış çocukların dahi eğitim hakkının kesintisiz olarak, toplumdaki yaşlılarıyla eşdeğer standartlarda devam etmesi gerektiğini net bir şekilde belirtir.

Evrensel insan hakları normlarına göre çocukların adalet sistemine girişlerinin kader, fitrat veya istisna ile açıklanamayacağını ve çocukların zamanında alınmayan tedbirler sonrasında çeşitli şekillerde adalet sistemine dahil olduklarını hatırlamakta fayda vardır. Bu bağlamda ulusal mevzuat genel olarak çocuğu koruma ve eğitime niyetini taşısa da farklı metinler arasındaki çelişkiler ve bazı düzenlemeler, çocuğun yüksek yararına aykırı sonuçlara neden olmaktadır.

Evrensel normlara uyumsuzluk (Çocukların hak ve özgürlüklerini bütüncül bir şekilde ele alan kapsamlı mevzuat ihtiyacı). Mevcut mevzuat evrensel normlara aykırı bir şekilde bir çocuk adalet sistemine girdikten sonra verilecek sert yaptırımlara odaklanmakta; koruyucu, önleyici ve güçlendirmeye yönelik çalışmaların çeşitliliğine ve etkinliğine ağırlık vermemektedir. Çocuk Koruma Kanununda düzenlenen tedbirlerin kapsamı ve işlevliği de buna zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla zamanında alınmayan tedbirlerin sorumluluğunu ve zorluklarını ceza sorumluluğu var diyerek çocukların taşınması beklenmektedir. Bu nedenle koruyucu, önleyici ve güçlendirmeye yönelik tedbirlerin işlevsel ve etkin hale getirilmesi, buna bağlı olarak çocukların koruma sistemi içerisinde kalmalarına yönelik hem çocukların ceza sorumluluğu yaşlarının yükseltilmesi hem de özgürlüğün kısıtlanmasının son çare olarak başvurulacak seçenek olmasının sağlanması yönünde kapsamlı bir mevzuat düzenlenmesi gerekmektedir.

Erişimde Eşitsizlik (Kapalı Kurumlardaki Çocukların Örgün Eğitime Erişememesi). 5275 sayılı Kanun ve ilgili Yönetmelik doğrultusunda mevzuattaki en temel ve yapısal sorun, kapalı ceza infaz kurumlarında barındırılan çocukların örgün eğitim hakkından mahrum bırakılmasıdır. Bu kurumlarda henüz haklarında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan ve masumiyet karinesinden yararlanan tutuklu çocuklar da bulunmaktadır. Buna rağmen, bu çocuklar yalnızca yaygın, dışarıdan ve açık öğretim programlarına erişebilmektedir.

Bu durum, Anayasa'nın "eşitlik" ilkesiyle ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun eğitimin "kesintisizliği" ilkesiyle açıkça çelişmektedir. Kapalı kurumdaki bir çocuğu örgün eğitimden koparmak, onu sadece akademik olarak akranlarından geri bırakmakla kalmaz, aynı zamanda okul ortamının sunduğu sosyalleşme, akran etkileşimi ve normalleşme imkânlarından da

yoksun bırakır. Bu durum, haklarında henüz kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı bulunmayan ve anayasal masumiyet karinesinden yararlanan tutuklu çocukları da kapsamı nedeniyle, hakkın özüne dokunan ağır bir ihlal niteliğindedir.

Ceza infaz kurumlarındaki eğitim uygulamalarını tarihsel analiz yöntemi ile ele alan bir çalışmada²⁷, 2005 yılından sonra kurumdaki genel eğitim, mesleki eğitim ve eğitsel faaliyetler kapsamındaki uygulamalarda uluslararası standartlara uyma konusunda gelişme kaydedildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte çocuk mahpusların görüşlerine yer veren diğer bir çalışmaya²⁸ göre tutuklu ve hükümlü çocukların büyük bölümünün infaz kurumlarındaki mesleki, eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri yetersiz buldukları, çeşitliliğin artması yönünde talepleri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Mevzuattaki Çelişkiler, Zorluklar ve Uygulamaya Yansıyan Keyfiyet: Yaşanan çelişkilerin başında yönetmelik ile genelge arasındaki tutarsızlık bulunmaktadır. Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri konulu 51 Sayılı Genelge, eğitim nedeniyle nakil talebinde bulunan hükümlülerin, “nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri” gerektiğini belirtir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik ise “çocuk hükümlülerden nakil gideri alınmaz” der.

Normlar hiyerarşisinde yönetmelik, genelgeden üstün bir düzenleyici işlem olduğundan, çocuklardan nakil gideri alınmaması esastır. Ancak uygulamada personelin daha sık başvurduğu genelgedeki bu çelişkili hüküm, idari hatalara, keyfiliğe ve ekonomik durumu yetersiz çocukların hak kaybına uğramasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum, hakkın kullanımını ekonomik koşullara bağlayarak fiili bir engel yaratabilmektedir.

22

51 Sayılı Genelge, “çocuğun kurumda bulunduğu süreden dolayı başarısız duruma düşmemesi ve eğitime kesintisiz devam edebilmesi için öngörülen idari başvuru süreci, salıverilme tarihinden itibaren mazeretini, kurumda geçirdiği süreyi gösterir resmî bir belge ile okuluna yedi iş günü içerisinde bildirmesi” şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu bildirim sürecinin hem çocuklar açısından karmaşık olması hem de yedi iş günü gibi uygun olmayan bir süre kısıtı bulunması nedeniyle hedeflenen amacı gerçekleştirememektedir. Ayrıca genelge idari başvuru için evrağın sunulması gerektiğine dair çocuğun kurum tarafından bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmiş ancak takip zorunluluğu olmadığı için bildirim yükümlülüğü kurum idaresinin keyfiyetine bırakılmış durumdadır.

Uygulamadaki Kısıtlılık (Materyal ve Teknolojiye Kısıtlı Erişim): Yönetmelik, idareye ders kitapları dışındaki yayınların sayısını sınırlandırma ve çocukların odalarında bilgisayar bulundurmasını yasaklama yetkisi vermektedir. Bunun güvenlik kaygılarından kaynaklandığı anlaşılabılır olsa da bu tür genel ve katı kısıtlamalar günümüz eğitim anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Modern eğitim; araştırma yapmayı, farklı kaynaklardan bilgi edinmeyi, proje tabanlı ödevler hazırlamayı ve dijital okuryazarlık becerilerini gerektirir. Çocukların internete kontrollü erişim imkânı sunan bilgisayarlardan ve çeşitli kaynak kitaplardan mahrum bırakılması, onların eğitim kalitesini düşürür ve akranlarıyla aralarındaki dijital uçurumu derinleştirir. Bu kısıtlamalar, güvenlik kaygısı ve eğitim hakkı arasındaki dengenin orantısız bir şekilde güvenlik lehine bozulduğunu göstermektedir.

Kısaca mevcut mevzuatın, çocukların haklarını evrensel normlara dayanarak tam ve eşit bir şekilde koruduğunu söylemek mümkün değildir. Tüm düzenlemelerin “çocuğun üstün yararı”

27 Kurt, H. (2022) Suça Sürüklenmiş Çocuklara Yönelik Ceza İnfaz Kurumlarındaki Eğitim Uygulamalarının Tarihsel Bağlamda Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Programı.

28 Güdek, İ. (2021) Türkiye’de Çocuk Eğitimcileri/Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar İle Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ilkesi temelinde yeniden gözden geçirilmesi; başta bir çocuğun özgürlüğünün kısıtlanmasına son çare olarak başvurulması, önlenemediği durumda kapalı kurumlarda tutulan çocukların eğitim haklarının kesintisiz, akranlarıyla eşit koşullarda ve modern eğitimin gereklerine uygun olarak sağlanması için mevzuatta uyumlaştırma çalışmalarını da içeren acil yasal ve idari reformlar yapılması zorunludur.

Özetle çocuk mahpuslar için örgün eğitime erişim ya tamamen ya da çokça çetrefilli ve bütünsel olarak erişilemez hale gelmektedir. Özellikle tutukluluk hali, örgün eğitim hakkını fiilen ortadan kaldıran bir engele dönüşmektedir. Bu boşluğu doldurmak amacıyla Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) işbirliğiyle ceza infaz kurumlarında (CİK) oluşturulan “eğitim” çözümleri, örgün eğitimin pedagojik, sosyal ve gelişimsel özünü yansıtmaktan uzak, “çocuğun yüksek yararı” ilkesini zedeleyen yetersiz uygulamalara neden olmaktadır.

2. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Erişimlerine Dair Genel Durumu: Bir Alan Fotoğrafı

Türkiye’deki çocuk mahpusların örgün eğitimdeki durumunu analiz etmek, yasal çerçevenin ve kurumsal politikaların sahadaki etkilerini somut verilerle görmek ve müdahale edilmesi gereken öncelikli sorun alanlarını tespit etmek kritik bir öneme sahiptir. Bu bölüm, çocuk mahpusların demografik profilini, tutuldukları kurum türlerini ve eğitim programlarına katılım düzeylerini erişilebilen veriler ışığında sunmaktadır.

23

Ancak özellikle vurgulanmalıdır ki, verilerin ayrıştırılmamış ve standart bir tanımlamaya dayanmadan sunulması, analiz yapmayı önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bazı durumlarda aynı kaynağın farklı yıllara veya kurumlara ilişkin raporlarında dahi birbirini reddeden, sistematikten yoksun ve yorumlamayı güçleştiren veriler yer almaktadır. Örneğin, TİHEK’in bazı kurum ziyareti raporlarında örgün ortaokula devam eden çocuk mahpus sayısı verilmekte, bazı raporlarda ise tutukluluk öncesi kayıtlı oldukları okul ile ilişkisi devam edenlerin sayısı belirtilmektedir. Oysa çok temel bir mantıkla, ortaokul eğitiminin ceza infaz kurumu içinde yürütülemeyeceği açıktır. Dolayısıyla bu ifadeler, gerçekte çocuğun fiilen eğitim gördüğünü değil, yalnızca örgün eğitime kayıtlı görüldüğünü işaret etmektedir. Bu durum, analizlerde örgün eğitime kayıtlı çocuk sayısının yorumlanmasını doğrudan etkilemekte; fiili eğitim erişimine ilişkin net bir çıkarım yapılmasını ise neredeyse imkansız hale getirmektedir. Benzer biçimde, farklı kurumlar tarafından paylaşılan istatistiklerde yaş grubu sınıflandırmaları da uyumsuzdur: TÜİK beşer yıllık yaş gruplarını; Adalet İstatistikleri ceza kanunundaki yaş küçüklüğü hükmüne dayanarak 12–14 ve 15–17 yaş aralıklarını kullanırken, Ceza Tevkifevleri Müdürlüğü istatistikleri ise 12–18 yaş aralığını kullanmaktadır. Veri uyumsuzlukları, tutarsızlıklarını ve yoksunluklarını gidermek amacıyla 23 Eylül 2025 tarihinde, çocuk mahpusların infaz kurumlarına dağılımı ve örgün eğitime erişimlerine ilişkin ayrıştırılmış verilerin paylaşılması talebiyle bir bilgi edinme başvurusunda bulunulmuştur. Ancak 14 Ekim 2025 tarihinde verilen yanıtta, talep edilen bilgiler kurum içi uygulamalara ilişkin düzenlemeler kapsamında olduğundan başvurunun karşılanamayacağı ifade edilmiştir.

2.1. Çocuk Mahpusların Demografik Profili

Çocuk mahpuslarla ilgili veriler, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstatistikler Bölümü tarafından aylık olarak yayımlanmaktadır; ancak ayrıştırılmış veriler bir sonraki ay yayımlanan internet sitesinden kaldırılmaktadır²⁹. Bu durum, çocuk mahpusların demografik profiline dair verilere erişimi oldukça kısıtlı hâle getirmekte ve kalıcı bir arşiv bulunmadığı için yıllık analiz yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Bu kısıtlılıklar doğrultusunda Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 3 Kasım 2025 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında toplam 4682 çocuk bulunmaktadır³⁰. Bu veriler, statü ve cinsiyet temelinde incelendiğinde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır:

- Statülerine Göre Dağılım:
 - Tutuklu Çocuk Sayısı: 3449 (%73,7)
 - Hükümlü Çocuk Sayısı: 1233 (%26,3)
- Cinsiyetlerine Göre Dağılım³¹:
 - Oğlan Çocuk Sayısı: 4488 (%95,9)
 - Kız Çocuk Sayısı: 194 (%4,1)

Veriler oğlan çocuklarının sayısının kız çocuklarına oranla yaklaşık 23 kat daha fazla olduğuna işaret etmektedir.

Kurum Statülerine Göre Dağılım³²:

- Açık Ceza İnfaz Kurumundaki Çocuk Sayısı: 464 (%9,9)
- Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki Çocuk Sayısı: 4218 (%90,1)

Mevcut istatistikler, açık ve kapalı ceza infaz kurumlarında kaç çocuk bulunduğunu göstermekte; ancak her iki kurum türündeki çocukların yaş kırılımına dair herhangi bir veri sunmamaktadır. Bu eksiklik, yaşa bağlı analizlerin ve risk değerlendirmelerinin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Öte taraftan kurumlara bir yıl içinde giren toplam çocuk mahpus sayısına yönelik ayrıştırılmış veriye ulaşılamamıştır. Toplam mahpus sayısı bilinmese de, yıllık bir karşılaştırma yapıldığında Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 1 Kasım 2024 itibarıyla ceza infaz kurumlarındaki çocuk sayısı 3.690 iken³³, 3 Kasım 2025 itibarıyla bu sayı 4.682'ye yükselmiştir. Bu, bir yıllık zaman diliminde yaklaşık %27'lik bir artış anlamına gelmekte olup, çocukların adalet sistemine dahil olma eğiliminin arttığına işaret etmektedir. Buna paralel olarak, güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayılarının son 10 yıla dair verilerine bakıldığında bazı yıllar (özellikle pandeminin hakim olduğu ve yıkıcı depremlerin

²⁹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstatistikler Bölümü aylık verileri, bir sonraki ay internet sitesinden kaldırıldığından atıfta bulunulan belgelere uzağı platformundan erişilebilir.

³⁰ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2025). Cinsiyete ve İnfaz Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumları Mevcutları. 03.11.2025 Tarihi itibarıyla.

<https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/oai203zpo>

³¹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2025). Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları 03.11.2025 Tarihi itibarıyla.

<https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/uvx1n8as35h>

³² Her ne kadar 5275 sayılı Ceza ve İnfaz Kanunu'nda çocuk eğitimevleri açık kurum kategorisi altında yer almıyor olsa ve bağımsız bir kurum tipi olarak düzenlenmiş olsa da, CTE istatistikleri çocuk mahpuslar için özel bir ayırım yapmamaktadır. Bu nedenle "açık" ibaresi eğitimevlerini, "kapalı" ibaresi ise kapalı çocuk ve gençlik ceza infaz kurumları ile çocuk koşulları bulunan yetişkin infaz kurumlarını ifade etmektedir.

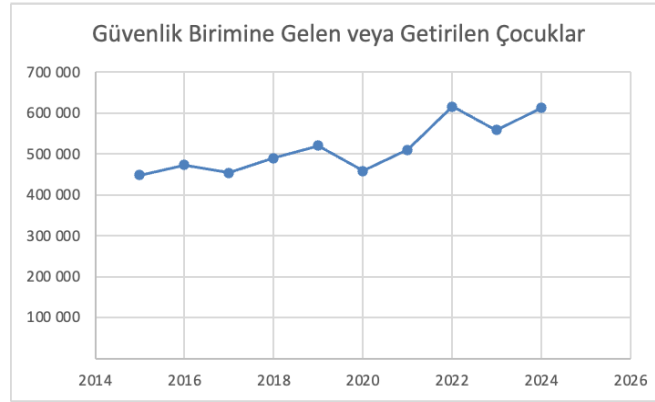
³³ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2024). Cinsiyete ve İnfaz Durumuna Göre Ceza İnfaz Kurumları Mevcutları. 01.11.2024 itibarıyla. <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/q6oorbovvf>

yaşandığı yıllar) düşme eğilimi gözlemlense de toplam sayıda artışa dair ivmenin daha çok olduğu anlaşılmaktadır³⁴.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü verilerine göre, 3 Kasım 2025 itibarıyla açık ceza infaz kurumlarında 464 çocuk, kapalı ceza infaz kurumlarında ise 4.218 çocuk bulunmaktadır³⁵. Ancak kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuk sayısı mevcut kapasitenin üzerinde seyretmekte ve bu kapasite aşımı, çocukların barınma, sağlıklı ve hijyenik koşullarda yaşama gibi temel haklarının ne ölçüde sağlanabildiği konusunda ciddi şüphe uyandırmaktadır. TİHEK'in ceza infaz kurumlarına habersiz yaptığı izleme ziyaretlerinin raporları da durumu somutlaştırmaktadır. 15 Ekim 2024 tarihinde İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna gerçekleştirilen izleme ziyareti³⁶ sırasında, kurum kapasitesinin 360 olmasına rağmen toplam 483 çocuk ve gencin bulunduğunu ve bunların arasında tutuklu, hükümlü çocuklar ile gençlerin yer aldığı tespit edilmiştir. 28 Kasım 2024 tarihinde Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna gerçekleştirilen izleme ziyareti³⁷ sırasında, kurum kapasitesi 287 olmasına karşın kurumda 382 mahpus bulunduğu raporlanmıştır. Bu veriler, çocuk mahpusların yaşam koşullarının, kapasite aşımından dolayı uluslararası standartların ve temel insan haklarının çok altında kaldığını teyit etmektedir.

Öte taraftan, kapalı ceza infaz kurumlarında kalması gereken tutuklu çocukların bir kısmı, esas olarak yetişkinlere yönelik cezaevlerinde tutulmaktadır. Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na yapılan 19 Eylül 2024 izleme ziyareti³⁸, yetişkin ceza infaz kurumunda 12 çocuk mahpusun bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu veriler, kapalı ceza infaz kurumlarının kapasite yetersizliğini ve tutuklu çocukların uygun koşullarda barındırılmasında yaşanan sıkıntıları açıkça ortaya koymaktadır.

25

Son 10 Yılda Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar³⁹

TÜİK (2025), çocukların karıştığı olay sayısının 2024 yılında 612.651 olduğunu duyurmuştur. Çocukların %33'ü suça sürüklenme, %1,4'ü kabahat işleme, %3'ü kayıp, %45,6'si mağdur,

34 TÜİK. (2025). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2024-53989>

35 Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (2025). Ceza İnfaz Kurum Statülerine Göre Dağılımı.

36 TİHEK. (2025). İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/6dmcdm.pdf>

37 TİHEK (2025). Mersin Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/xp5iözm.pdf>

38 TİHEK (2025). Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/tqglli.pdf>

39 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024 (Veri bülteni). 1 Ağustos Tarihi itibarıyla.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2024-53989>

%15,7'si bilgisine başvurma, %1' i ise diğer nedenlerle güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir⁴⁰. Verilere göre suça sürüklenme nedeni ile kayıt edilen 202.785 çocuğun %60,5'i 15-17 yaş grubundaki oğlan çocukları, %11,3'ü 15-17 yaş grubundaki kız çocuklardır. 12-14 yaş grubundaki oğlan çocukları %19,5, kız çocukları ise %5,6'dır. Yaş ayrımı olmadan bakıldığında da oğlanların oranı %89,9'dur.

TÜİK 2024 verilerine göre Türkiye'deki toplam çocuk nüfusu 21.817.061 iken⁴¹, suça sürüklenme veya kabahat nedeniyle güvenlik birimine getirilen çocuk sayısı 211.514'tür⁴². Bu, her 100 çocuktan yaklaşık 1'inin örgün eğitime erişiminin tehlike altında olduğunu göstermektedir; eğitimden kopuş ve adalet sistemiyle karşılaşma çoğu zaman birbirini tetikleyen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu demografik yapı, mevcut çocuk koruma sistemindeki boşluklara işaret ederken hem eğitim sistemindeki aksaklıklara hem de çocuk mahpusların karşılaştaştığı sorunlara ışık tutmaktadır.

2.2. Ceza İnfaz Kurumlarındaki Gerçeklik: Örgün Eğitimden “Açık Öğretim” ve “Yaygın Eğitim”e Geçiş

26

Yasal güvenceler ile ceza infaz kurumlarındaki fiili uygulamalar arasındaki somut fark, sunulan eğitim modellerinin niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Mevcut sistem, çocukların bulundurulduğu kurumlara göre farklılaşmakta, özellikle tutuklu çocukları örgün eğitim ağının dışına itmekte ve yerine pedagojik ve sosyal açıdan eşdeğer olmayan alternatifler koymaktadır. Bu durum, bir hak kaybını “eğitim faaliyeti” adı altında normalleştirmektedir.

Çocuk mahpuslar, statülerine ve yaşlarına göre farklı türdeki kurumlarda barındırılmaktadır. Bu kurumlar arasındaki temel farklar, çocukların özellikle örgün eğitim hakkına erişimlerini doğrudan belirlemektedir.

- **Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:** Tutuklu olarak yargılanan veya hüküm giymiş olmasına rağmen henüz eğitimevine yerleştirilmemiş veya eğitimevine yerleştirildikten sonra güvenlik ve disiplin gerekçesiyle kapalıya geri yerleştirilen çocukların tutulduğu dış güvenlik tedbirleri olan kurumlardır. Bu kurumların güvenlik odaklı rejimi, çocukların dışarıdaki okullara devam etmesini imkânsız kılmakta, eğitim ve sosyal faaliyet imkânlarını büyük ölçüde kısıtlamaktadır. Türkiye’de sadece oğlan çocukları için çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları bulunmaktadır. Kız çocukları, sayıca az olmaları gerekçesiyle, kadınlar için tasarlanmış kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde tutulmaktadır.

Demografik verilerde sunulduğu gibi kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuk sayısı mevcut kapasite üzerinde seyretmekte ve bu kapasite aşımı, çocukların barınma, sağlıklı ve hijyenik koşullarda yaşama olduğu kadar eğitim haklarının ne ölçüde sağlanabildiği konusunda ciddi şüphe uyandırmaktadır.

40 Bkz. Dipnot 39

41 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). İstatistiklerle Çocuk, 2024. (Veri bülteni). 18 Nisan 2025 Tarihi itibarıyla. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2024-54197#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu.>

42 Bkz. Dipnot 39

- **Çocuk Eğitim evleri:** Cezası kesinleşmiş (hükümlü) çocukların barındırıldığı, firara karşı fiziki engelleri olmayan ve daha esnek bir rejime sahip açık kurumlardır. Bu kurumların temel amacı, çocukların örgün eğitime (okula giderek) devam etmelerini veya mesleki eğitim almalarını teşvik etmektir. Türkiye’de oğlan çocukları için 3, kız çocukları için 1 çocuk eğitim evi bulunmaktadır.⁴³
- **(Yetişkinlere Yönelik) Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:** Çocuklara özgü isimlendirilen kurumların bulunmadığı illerde çocuk mahpuslar yetişkinlere özgü kurumlarda bulundurulur. Bu çocuklar açısından başta ayrı tutulma ilkesinin ihlalidir.

Kapalı ceza infaz kurumlarında çocukların dışarıdaki örgün eğitime erişimleri imkansız hale getirildiğinden, Adalet Bakanlığı tarafından örgün eğitim kurumlarının ceza infaz kurumlarının içinde oluşturulması eğilimi gelişmiştir. 2023 yılı itibarıyla çocuk kapalı ceza infaz kurumunda örgün ortaöğretim (Anadolu Lisesi, Mesleki Teknik Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Mesleki Eğitim Merkezi) öğrencilerinin ceza infaz kurumuna girdiği günden itibaren kesintisiz olarak eğitim ve öğretime devamlarını sağlamak amacıyla 6 Adalet Mesleki Eğitim Merkezi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Çok Programlı Anadolu Lisesi”ne dönüştürülmüştür.”⁴⁴

Örgün eğitim, eğitim hakkının karşılanabilmesi için yalnızca bilgi aktarımını değil; düzenli, devamı olan, yüz yüze, etkileşime dayalı, akranlarla sosyal ve öğrenme ilişkileri kurmayı mümkün kılan, tanımlı bir müfredat ve pedagojik çerçeve içinde yürütülen bütüncül bir süreci gerektirir. Bu süreç, okulun fiziksel, sosyal ve pedagojik ortamının yanı sıra toplumsal yaşamın içerisinde anlam kazanır. Ceza infaz kurumlarında biçimsel olarak “okula benzetilen” ortamlar yaratılması, eğitim hakkının özünü oluşturan koşulları sağlamamaktadır.

Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları ve adalet çok programlı anadolu liseleri hakkında TİHEK raporlarından ve Kasım 2025 itibarıyla okulların internet sitelerinden edinilen bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

43 <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>

44 Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2024). 2023 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu (Şubat 2024). s.84.

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Adalet Çok Programlı Anadolu Liseleri ile İlgili Genel Bilgiler

		TİHEK Raporlarından edinilen veriler ⁴⁵						Okulların İnternet Sitelerinden edinilen veriler-Erişim Tarihi Kasım 2025 ⁴⁶				
Ceza İnfaz Kurumu	Kurum içindeki Lise	Ceza İnfaz Kurumu kapasitesi	Ceza İnfaz Kurumu mevcudu	Örgün Eğitime Kayıtlı Öğrenci Sayısı	Yaygın Eğitime Kayıtlı Öğrenci sayısı	TİHEK Ziyaret Tarihi	A.Ç.P.L. Öğrenci Sayısı	Lisedeki Derslik Sayısı	Lisedeki Öğretmen Sayısı			
Sincan Çocuk Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumu	Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi	324	246	0	93	29/12/2022	258	11	33			
Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Kayapınar Adalet Çok Programlı Lisesi	289	270	70*	138	05/12/2022	138	4	9			
Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Maltepe Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi	324	328	14	153	03/07/2024	33	7	4			
İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Aliğa Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi	360	483	106**	228	15/10/2024	143	7	14			
Kayseri Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Bünyan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi	288	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Hiç ziyaret yapılmamış	0	0	0			
Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Tarsus Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi	287	382	71 ***	113	28/11/2024	86	3	17			
Kavak Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Yok, kurulmamış.	288	222	48****	53	15/10/2024	Çok Programlı Adalet Liseleri bu kurumların kampüslerinde bulunmuyor.					
Karatepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Yok, kurulmamış.	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Hiç ziyaret yapılmamış						
Hatay Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	Yok, kurulmamış.	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Hiç ziyaret yapılmamış						
Ankara Çocuk Eğitimevi	Kurum dışında örgün eğitime devam edebiliyorlar.	147	98	16	50	31/8/2023	Kurum dışında örgün eğitime devam edebiliyorlar.					
Urfa Çocuk Eğitimevi		Veri yok	25	1	9	26/3/2024						
Elazığ Çocuk Eğitimevi		Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Hiç ziyaret yapılmamış						
İstanbul Çocuk Eğitimevi		Veri yok	Veri yok	Veri yok	Veri yok	Hiç ziyaret yapılmamış						

45 2024/21; 2024/42; 2025/1; 2025/15; 2025/16; 2025/28; 2023/34; 2023/41 sayılı TİHEK Ziyaret Raporları.

46 Milli Eğitim Bakanlığı okul sitelerinden edinilmiştir. Erişim tarihi Kasım 2025

https://sincanadaletcpal.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.phphttps://774367.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.phphttps://adaletmesem.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.phphttps://aliagaadaletcpal.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.phphttps://774108.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.phphttps://774362.meb.k12.tr/tema/okulumuz_hakkinda.php

* Tutuklanan ve okulları ile ilişkisi devam eden diye düşünülmeli

** 33'ü adalet lisesinde; 12 orta okul ve 6 liseye tutukluluk öncesi devam ederken öğrenci iken tutuklanan ve okulları ile ilişkisi devam edenler

*** 32'si Adalet lisesi

**** Örgün öğretime kayıtlı mahpus olarak raporda belirtilmiş.

Görüldüğü gibi, çocuklar için oluşturulan 9 kapalı ceza infaz kurumu ve 4 eğitimevi bulunmaktadır. Eğitimevlerindeki çocuklar örgün eğitime kurum dışında devam edebildiklerinden, eğitimevlerinde okul yoktur. Kapalı ceza infaz kurumlarının 6'sında ise Çok Programlı Anadolu Lisesi bulunmaktadır. Ceza infaz kurumu içinde okul oluşturma uygulamasının örgün eğitim özelinde eğitim hakkının özü ile tezat olmasının yanı sıra çocuklar açısından hak ihlallerini derinleştirmektedir. Kapalı ceza infaz kurumunda açılan bu liselerden alınan mezuniyet belgelerinde infaz kurumuyla bağlantılı bir referans bulunması ihtimali, çocukların toplumla bütünleşmesinde kritik olan gizlilik ve lekelenmeme ilkesini ihlal etme riski bunların başında gelmektedir.

Kapalı ceza infaz kurumlarında açılan adalet çok programlı anadolu liselerinde çocuk mahpusların örgün eğitime erişimleri konusunda yaşanan sorunlar hakkında Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı önemli bilgiler barındırmaktadır.

Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında Adalet Liseleri: Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Örneği⁴⁷

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü'nün 2024-2028 Stratejik Planı'nda öğrencilere, eğitim birimine ve öğretmenlere yönelik memnuniyet anketleri çoğunlukla olumlu görünse de, detaylı veriler ceza infaz kurumunda kurulan okulların örgün eğitim hakkının bütünsel koşullarını sağlamaktan uzak olduğunu göstermektedir. Nitekim okulun ceza infaz kampüsü içinde bulunması da SWOT analizinde (GZFT analizinde) zayıf yön, fırsat ve tehdit olarak tanımlanmıştır. Bu durum, öğrencilerin eğitim sürecine etkin katılımını sınırlayan ve örgün eğitimle buluşmalarını engelleyen temel bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır.

Örgün eğitim faaliyetlerinin ceza infaz kurumu içerisinde yürütülmesi, aşağıda sıralanan eksiklikler ve yetersizliklerin ortaya çıkmasında belirleyici bir unsur olarak kendini göstermektedir.

Çocukların örgün eğitim hakkında bilgilendirilme eksikliği: 2024-2028 Stratejik Plan'da paylaşılan paydaş analizi, "ceza infaz kurumlarında önceliğin eğitim konusu olmadığına" dikkat çekmiştir. Ceza infaz kurumunda bulunan ve potansiyel öğrenci konumunda olan tutuklu ve hükümlülerin, Adalet Liseleri ve MESEM imkanları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, öğrencilerin eğitim fırsatlarından etkin şekilde yararlanmasını sınırlayan zayıf yön olarak tanımlanmıştır. Bu durum, öğrencilerin örgün eğitim süreçlerine düzenli katılımını engelleyerek, eğitim hakkının bütünsel koşullarının sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

Çocuk ve yetişkinlerin aynı okul binasında bulunması: Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi, kampüs içerisinde bulunan 13 farklı ceza infaz kurumundaki çocuklara, yetişkin tutuklu ve hükümlülere eğitim vermektedir. Çocukların yetişkinlerle aynı mekanı paylaşmaları, çocukların eğitim hakkının temel bileşenlerinden biri olan güvenli ve destekleyici öğrenme ortamını sağlamamaktadır. Pedagojik açıdan çocukların yaşlarına uygun, güvenli ve akranlarıyla birlikte öğrenebilecekleri ortamların sağlanması gerekmektedir.

⁴⁷ Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi sitesinden edinilmiştir. Erişim tarihi Kasım 2025 <https://sincan-adaletcpal.meb.k12.tr/> <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/ml7srxgk4il>

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı'nda Kurumsal Tarihçe

2.1. Kurumsal Tarihçe

Sincan Ceza Tevkif Evleri Kurumu Kampüsü içerisinde yer alan bir binanın, Milli Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında yapılan Eğitim ve Öğretim İşbirliği Protokolü kapsamında okula dönüştürülmesi ile Milli Eğitim Bakanlığının 15.06.2020 tarih ve 70182848-105.01-E.7844190 sayılı Bakanlık Makamı onayı ile 'Adalet Mesleki Eğitim Merkezi' ismiyle açılmış, faaliyete başlamış ve Nisan 2023 tarihinde daha fazla tutuklu/ hükümlü'ye eğitim vermek amacıyla, Çok Programlı Anadolu Lisesi'ne dönüştürülmüştür.

Eğitim-öğretim faaliyetlerimiz, kampüs içerisinde bulunan 13 farklı C.İ.K. na yönelik olup; lise düzeyindeki suça itilmiş çocukların eğitim-öğretim süreçlerinin sekteye uğramadan devam etmesi, bunun yanında iş yurtlarında çalışan, tutuklu ve hükümlülerin infaz süreci boyunca meslek sahibi olmaları, üretken ve diplomalı bireyler olarak tahliye edilmelerini sağlayarak, sosyal hayata hazırlayıp bu sayede toplumun suçtan arınması hedeflenmektedir.

Sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılım olmaması: 2024-2028 Stratejik Planı oluşturma çalışmaları kapsamında yapılan öğrenci memnuniyet anketinde, "Sincan Adalet ÇPAL bünyesinde yeterli miktarda sanatsal ve kültürel faaliyetler düzenlenmektedir." ifadesine öğrencilerin %33'ü kesinlikle katıldığını, %50'si ise katıldığını belirtmiştir. Ancak aynı stratejik planda yer alan Sosyal-Kültürel-Sanatsal Etkinliklere Katılım Durumu tablosu, 2021-2023 yılları arasında bu tür etkinliklere katılan tek bir öğrencinin dahi olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte SWOT analizinde (GZFT) analizinde sosyal etkinliklerin azlığı bir zayıf yön olarak ifade edilmektedir. Örgün eğitimin temel bileşenlerinden biri olan sosyal-kültürel faaliyetlerin tamamen yokluğu, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak, kurumlaşmış ve motivasyon kırıcı bir eğitim ortamına işaret etmektedir.

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı'nda 2021-2024 Yıllarında Sosyal, Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Katılım Durumu

Tablo 32. Sosyal- Kültürel-Sanatsal Etkinliklere Katılım Durumu

Eğitim Öğretim Yılı	Toplam Öğrenci Sayısı	Öğrenci Sayı ve Oranları	
		Etkinliğe Katılan Toplam Öğrenci Sayısı	Kursa Katılan Öğrencilerin Toplam Öğr. Sayısına Oranı
2021-2022	64	0	0
2022-2023	116	0	0
2023-2024	44	0	0

Fiziki donanımın yetersizliği: Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi'nde bazı temel fiziki alanlar eksiktir veya yetersizdir. Okulda spor alanları ve çok amaçlı salon gibi bazı alanlar mevcut olsa da; resim odası, müzik odası, bilgisayar ve fen laboratuvarları, teknoloji ve tasarım odası, yemekhane, kantin gibi birçok mekan okulda bulunmamaktadır. Okulun müzik atölyesi, zümre toplantı odası, spor salonu gibi hususlarda fiziki donanımının yetersiz olması planda da yine okulun zayıf yanları olarak tanımlanmıştır. Bu eksiklikler, öğrencilerin sanatsal, kültürel, bilimsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyecek fırsatları sınırlamaktadır.

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı'nda Okul Yerleşkesine İlişkin Bilgiler Tablosu

Tablo 24. Okul Yerleşkesine İlişkin Bilgiler Tablosu

Fiziki Mekân	Var	Yok	Adedi	İhtiyaç
Öğretmen Çalışma Odası		X	-	Var
Ekipman Odası	X		2	Yok
Kütüphane	X		1	Yok
Rehberlik Servisi	X		3	Yok
Resim Odası		X	1	Yok
Müzik Odası		X	-	Var
Çok Amaçlı Salon	X		1	Yok
Teknoloji ve Tasarım Odası		X	-	Var
Bilgisayar Laboratuvarı		X	-	Yok
Yemekhane		X	-	Var
Spor Salonu		X	-	Var
Otopark	X		-	Yok
Spor Alanları	X		2	Yok
Kantin		X	1	Yok
Fen Bilgisi Laboratuvarları		X	-	Yok
Atölyeler		X	-	Yok
Yardımcı Personel Odası	X		1	Yok
Arşiv	X		1	Yok
Harita Odası		X	-	Yok
Destek Odası	X		1	Yok

Devamsızlık nedeniyle sınıf tekrarı: Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi'nde öğrencilerin devamsızlık problemlerinin olmayışı öğrencilere dair içsel güçlü yan olarak gösterilse de öğrencilerin psikolojik hazırbulunuşluklarının ve ileriye dönük hedeflerinin yetersizliği analizlerde okulun zayıf yönü olarak tanımlanmıştır. Nitekim 2021-2024 yılları arasında öğrencilerin yaklaşık %55'i sınıf tekrarı yapmıştır. Sınıf tekrarı verileri, çocukların devamsızlık nedeniyle eğitimlerine düzenli olarak devam etmediklerini ve bu durumun eğitimden kopma riskini artırdığını göstermekte olup, ceza infaz kampüsleri içinde açılan adalet liselerinin öğrencileri örgün eğitimle buluşturma hedefine ulaşamadığını ortaya koymaktadır.

31

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı'nda Sınıf Tekrarı Durumu Tablosu

Tablo 31. Sınıf Tekrarı Durumu Tablosu

Sınıf	2021/2022				2022/2023				2023/2024			
	Öğr. Say.(a)	Sınıf Tekrarı			Öğr. Say.(a)	Sınıf Tekrarı			Öğr. Say.(a)	Sınıf Tekrarı		
		Sadece Devamsızlık Nedeniyle (b)	Sadece Başarısızlık Nedeniyle (c)	Oran(b+c)/ax100		Sadece Devamsızlık Nedeniyle (b)	Sadece Başarısızlık Nedeniyle (c)	Oran(b+c)/ax100		Sadece Devamsızlık Nedeniyle (b)	Sadece Başarısızlık Nedeniyle (c)	Oran(b+c)/ax100
9. sınıf	64	44	-	-	116	76	-	-	18	2	-	-
10. sınıf	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
11. sınıf	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
12. sınıf	-	-	-	-	-	-	-	-	22	2	-	-
Toplam	64	44	-	-	116	76	-	-	44	4	-	-

Adalet Lisesi mezunlarının yükseköğretime erişim durumu: 2021-2023 yılları arasında Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi 12. sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına yerleşme oranı 0'dır. 2023 yılında 22 öğrenci 12. sınıfta olmasına rağmen, hiçbir öğrenci yükseköğretim programlarına yerleşmemiştir. Bu veriler, kapalı ceza infaz kurumlarında örgün lise eğitimi alan çocuklar için eğitimin ileriye dönük kazanımlar sağlamaktan uzak olduğunu göstermektedir.

Sincan Adalet Çok Programlı Anadolu Lisesi Müdürlüğü 2024-2028 Stratejik Planı'nda Yükseköğretim Programlarına Yerleşme Durumu Tablosu

Tablo 33. Yükseköğretim Programlarına Yerleşme Durumu Tablosu

Yıl	12. Sınıf Öğrenci Sayısı	Sınava Başvuran Öğrenci Sayısı	Yerleştiği Yüksek Okul Türü	Sayısı	Oran
2021	0	0	Lisans	0	0
			Ön Lisans	0	0
			Açık Öğretim	0	0
			TOPLAM	0	0
2022	0	0	Lisans	0	0
			Ön Lisans	0	0
			Açık Öğretim	0	0
			TOPLAM	0	0
2023	22	0	Lisans	0	0
			Ön Lisans	0	0
			Açık Öğretim	0	0
			TOPLAM	0	0

Çocuk mahpusların eğitim hakkının hayata geçirilmesi öncelikle Adalet Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın yakın koordinasyonunu ve işbirliğini gerektirmektedir.

- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları arasında ceza infaz kurumlarını yönetmek ve denetlemek; hükümlü ve tutukluların barınma, beslenme, güvenlik ve sağlık hizmetlerini sağlamak; eğitim ve iyileştirme faaliyetleri için gerekli fiziki altyapıyı ve ortamı oluşturmak; eğitim programlarının uygulanması için Millî Eğitim Bakanlığı ile koordinasyonu sağlamak bulunur. MEB'in görev ve sorumlulukları arasında ise tüm bireyler için eğitim politikalarını ve stratejilerini geliştirmek ve uygulamak; özellikle toplumun özel ilgi bekleyen kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştırmak; ceza infaz kurumlarındaki eğitim faaliyetleri için öğretmen görevlendirmek, müfredat ve materyal desteği sağlamak bulunur.
- Bakanlıklar arasında 2020 yılında imzalanan "Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü" gibi protokoller aracılığıyla işbirliği ve koordinasyon öngörülse de Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) ve Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan güncel faaliyet raporlarından; çocuk mahpusların eğitim durumuna ilişkin yaş, cinsiyet veya statü temelinde ayrıştırılmış veriler sunulmadığı için değerlendirme yapılamamaktadır.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün faaliyet raporları incelendiğinde, ceza infaz kurumlarında çocuk mahpuslara yönelik yürütülen eğitim faaliyetlerinin bütünsel açıdan örgün eğitim olmadığı; bunun yerine "açık öğretim", "uzaktan eğitim" ve çeşitli kurslardan oluşan "yaygın eğitim" modellerine dayandığı görülmektedir.

Faaliyet raporlarında da ayrıştırılmış veri bulunmaması nedeniyle çocuk mahpusların örgün eğitime erişimlerine dair değerlendirme yapmak güçleşmektedir. Mevcut Adalet Bakanlığı İstatistikleri yalnızca hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumuna giriş sırasında beyan ettikleri mezuniyet durumlarını göstermekte olup, güncel eğitim durumlarına dair bilgi sunmamaktadır. Örneğin, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri İstatistiklerine göre, 3 Kasım 2025 itibarıyla ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin öğrenim durumlarına göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁴⁸.

48 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri İstatistik Bölümü (2025). Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları. 03.11.2025 Tarihi itibarıyla <https://cocuklaricinadalet.uwazi.io/tr/entity/oaqudkcöiyn>

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları 03.11.2025 Tarihi itibarıyla												
Eğitim Durumu	Hükümlü				Tutuklu				Genel Toplam			
	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam
İlkokul Mezunu	82.960	3.431	357	86.748	9.476	652	749	10.877	92.436	4.083	1.106	97.625
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	83.870	2.293	163	86.326	12.279	508	529	13.316	96.149	2.801	692	99.642
Lise veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	74.361	2.913	5	77.279	15.704	873	53	16.630	90.065	3.786	58	93.909
İlköğretim Mezunu	63.261	2.229	493	65.983	10.575	585	1.663	12.823	73.836	2.814	2.156	78.806
Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu	19.466	1.876	0	21.342	4.007	435	0	4.442	23.473	2.311	0	25.784
Okuma-Yazma Bilmeyen	9.302	1.816	131	11.249	2.343	459	239	3.041	11.645	2.275	370	14.290
Okur-Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	8.070	1.169	80	9.319	886	183	116	1.185	8.956	1.352	196	10.504
Bilinmeyen	2.938	97	4	3.039	2.196	126	100	2.422	5.134	223	104	5.461
Yüksek Lisans	1.539	90	0	1.629	300	30	0	330	1.839	120	0	1.959
Doktora	239	6	0	245	38	4	0	42	277	10	0	287
Genel Toplam	346.006	15.920	1.233	363.159	57.804	3.855	3.449	65.108	403.810	19.775	4.682	428.267
Not: Öğrenim durumu istatistikleri; Bilgi İşlem Genel Müdürlüğünden alınan UYAP raporları incelenerek hazırlanmış olup, hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumuna girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlanmıştır. Okuma-Yazma Bilmeyen" kısmında belirtilen hükümlü ve tutuklu sayısına, ceza infaz kurumunda barındırılan ve Türkçe okuma yazma bilmeyen yabancı uyruklu hükümlü ve tutuklular da dahildir.												

Yukarıdaki veriler yaşa göre ayrıştırılmamış olduğundan örgün eğitim çağında olup ceza infaz kurumunda örgün eğitime erişim durumu veya ihtiyacı olan çocuklara dair değerlendirme yapılamamaktadır. Benzer bir şekilde Adalet Bakanlığı'nın Strateji Geliştirme Başkanlığının Faaliyet Raporu'nda 2024 yılına dair üçer aylık veriler olarak sunulan veriler, 2024 yılı içerisinde sınav ve eğitim imkânlarına erişen çocuk hükümlü ve tutuklu sayısının 7.664; çocuk ceza infaz kurumlarında meslek edindirme kurslarına katılan çocuk hükümlü ve tutuklu sayısının ise 3.089 olduğuna işaret etmektedir⁴⁹.

33

2024 Yılı İçerisinde Sınav ve Eğitim İmkânlarına Erişen ve Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarında Meslek Edindirme Kurslarına Katılan Çocuk Hükümlü ve Tutuklu Sayısı

2024	Ocak, Şubat, Mart	Nisan, Mayıs, Haziran	Temmuz, Ağustos, Eylül	Ekim, Kasım, Aralık	Toplam
Sınav ve eğitim imkânlarına erişen çocuk hükümlü ve tutuklu sayısı	1.354	1.846	2.028	2.436	7.664
Çocuk ceza infaz kurumlarında meslek edindirme kurslarına katılan çocuk hükümlü ve tutuklu sayısı	1.089	931	580	489	3.089

Söz konusu verilerde "sınavların", "eğitim imkanlarının" ve "meslek edindirme kurslarının" örgün eğitim kapsamında düzenlenip düzenlenmediği; bu bağlamda sınav ve eğitim erişimlerine erişen çocuklardan kaçının çocuk ceza ve infaz kurumunda, kaçının yetişkinlere özgü kurumlarda kalan çocuklara ait olduğu anlaşılamamaktadır. Bu bağlamda çocuk mahpusların eğitim programlarına katılım düzeyine ilişkin güncel, ayrıntılı ve kamuya açık verilerin bulunmaması, bu alandaki en ciddi şeffaflık ve izleme sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Adalet Bakanlığı istatistiklerinde çocuk mahpusların eğitime erişimlerine dair bilgi mevcut olmasa da TİHEK'in ceza ve infaz kurumlarına yönelik ziyaret raporları, çocuk mahpusların eğitim durumunu ortaya koymaktadır. 2025 yılında TİHEK tarafından yayımlanan ziyaret raporlarına göre (Mersin Tarsus⁵⁰, İzmir⁵¹, Samsun Kavak⁵² ve İstanbul Maltepe⁵³ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları Ziyaret Raporları), söz konusu dört kurumda toplam 1.415 12-18 yaş arası çocuk ve 18-21 yaş arası genç bulunduğu tespit edilmiştir. Çocuk ve gençlerin 786'sının eğitimlerine devam ettiği raporlanmıştır; 239'unun örgün eğitime, 547'sinin ise yaygın eğitime katıldığı belirlenmiştir.

Örgün eğitime devam eden 239 çocuk içerisinde, kurum kampüsü içinde bulunan Adalet Çok Programlı Liselerinde eğitim gören öğrenci sayısının 79 olduğu saptanmıştır (Mersin, İzmir ve Maltepe'de mevcuttur.). Geri kalan çocukların örgün eğitime devamı ise, kapalı infaz kurumlarında bulunmaları nedeniyle fiilen mümkün olmamakta; yalnızca sınavlara katılım sağlayabildikleri anlaşılmakta; ancak ne mevzuatta ne de raporlarda bu çocukların örgün eğitime nasıl devam ettikleri konusunda ayrıntılı bilgiye ulaşılamamaktadır.

Avukatlarla yapılan odak grup görüşmesi, çocukların Adalet Liseleri ile ilgili deneyimlerini de ortaya koymuştur. Görüşmelerde şu ifadeler kaydedilmiştir:

“Bizim gördüğümüz çocuklar liseye devam etmek istemiyorlar. Evet, bir lise var ama cezaevinin bu konuda motivasyonu yok. Çocukların da motivasyonu yok. Hatta görüşme yaptığımız iki çocuk, ‘evet okumaya devam etmek istiyoruz ama cezaevinden çıktuktan sonra. Buradaki imkanlar çok iyi değil’ dediler.”

Değerlendirmeler, kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuk ve gençlerin örgün eğitim erişiminin ciddi sınırlamalara tabi olduğunu ve mevcut Adalet Liselerinin motivasyon ve imkân açısından yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bunlarla birlikte TİHEK izleme raporları ile Milli Eğitim Bakanlığı okul sitelerindeki veriler arasında beyan edilen öğrenci sayılarının da tutarsız olması, ceza infaz kurumlarında örgün eğitimden fiilen faydalanan çocuk sayısının net olarak tespit edilmesini engellemekte ve kurumların hesap verebilirliğini zayıflatmaktadır.

Bu bağlamda özellikle çocuk mahpusların örgün eğitime erişimlerine dair verilerin ayrıştırılmamış, takibi zor ve çocuklara özgü bir döküm sunmaması, politika ve uygulamaların etkinliğini ölçmeyi imkânsız kılmaktadır. Mevcut durumun bu belirsiz fotoğrafı, sahadaki temel sorunları ve eğitim hakkının önündeki engelleri netleştirerek tanımlamayı zorlaştırmaktadır.

2.3. Ara Değerlendirme: Duvarlar İçinde “Eğitim” Modeli Paradoksu

Adalet Bakanlığı'nın MEB ile imzaladığı protokoller çerçevesinde ceza infaz kurumları bünyesinde derslikler açması veya “Adalet Lisesi” gibi modeller kurma girişimi, örgün eğitim hakkının ihlalini gidermeye yönelik iyi niyetli bir çaba gibi görünse de çocuğun eğitim hakkının

50 TİHEK (2025). Mersin Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/xp5i6z.pdf>

51 TİHEK. (2025). İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/6dmcdm.pdf>

52 TİHEK. (2025). Samsun Kavak Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/ixgqtv.pdf>

53 TİHEK. (2025). İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/zjj4jg.pdf>

özünü zedeleyen ve sorunu daha karmaşık hale getiren “şeklen” bir çözüme dönüşmektedir. Örgün eğitimin gereklilikleri arasında düzenli, yüz yüze, akran etkileşimine dayalı, belirli bir müfredat ve pedagojik çerçeve içinde, okul adı verilen özel bir sosyal mekânda yürütmesi bulunur. Açık öğretim ve uzaktan eğitimin bu temel gerekliliklerden yoksun olduğu ve zorunlu eğitim çağındaki bir çocuk için birincil seçenek olamayacağı açıktır. Dolayısıyla mevcut uygulamalarda şeklen çözüme dönüşen model, bir binanın duvarları arasına birkaç sıra ve bir tahta koyarak okul yaratılamayacağını; eğitimin, mekânın fiziksel ve sosyal atmosferinden, yönetim mantığından ve pedagojik özerkliğinden ayrı düşünülmemeyeceğini göz ardı etmektedir.

2.3.1 Niteliksel İhlal: Eğitim Ortamının ve Sosyalleşmenin Yok Edilmesi

Okul, sadece müfredatın aktarıldığı bir mekân değildir; aksine, çocuğun akranlarıyla etkileşim kurarak sosyal becerilerini geliştirdiği, farklı rol modelleriyle (öğretmenler, idareciler, diğer personel) tanıştığı ve toplumla bütünleşme provaları yaptığı temel bir sosyalleşme alanıdır. Bir ceza infaz kurumunun fiziki yapısı ve güvenlik odaklı atmosferi, bu temel işlevleri yerine getirmekten doğası gereği uzaktır.

Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları'nda Mekânsal Etkinin Değerlendirilmesi⁵⁴ ve Cezalı Çocuk Mekanları⁵⁵ başlıklı akademik çalışmalar, bu kurumların mimarisinin (uzun koridorlar, yüksek duvarlarla çevrili avlular, kilitli odalar) ve güvenlik odaklı rejiminin, bir okulun gerektirdiği pedagojik, teşvik edici ve özgürleştirici ortamla taban tabana zıt olduğunu göstermektedir.

Diyarbakır Barosu'nun 2021⁵⁶ ve 2024⁵⁷⁻⁵⁸ yıllarına ait raporları, bu fiziki kısıtlılığın sosyal yansımalarını ortaya koymaktadır. Kurumlardaki spor, kütüphane erişimi gibi etkinliklerin son derece yetersiz olduğu, özellikle kız çocuklarının bu tür faaliyetlerden daha az yararlandığı vurgulanmaktadır. Bu durum, duvarlar içindeki “okul” modelinin, örgün eğitimin en temel işlevlerinden biri olan sosyalleşme imkânını neredeyse tamamen ortadan kaldırdığını kanıtlamaktadır.

2.3.2 Sistemsel İhlal: Eğitimin Güvenlik ve İnfaz Rejimine Tabi Kılınması

Ceza infaz kurumlarında “eğitim ve öğretim servisi” tarafından yürütülen faaliyetler, bağımsız bir pedagojik amaca hizmet etmek yerine, kurumun genel güvenlik ve “iyileştirme” hedeflerine

54 Yüksel, Çiğdem Yağmur (2024). Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları'nda Mekânsal Etkinin Değerlendirilmesi. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.

55 Sayar, Gevher (2018). Cezalı Çocuk Mekanları. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.

56 Diyarbakır Barosu (2021), Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki Koşullar ile Hükümlü/Tutuklulara Yönelik Hak İhlallerine İlişkin Rapor. <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/cocuk-cezaevi-raporudocx-1638021445.pdf>

57 Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi (2024). Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki Tutuklu Bulunan Kız Çocuklarına Yönelik Hak İhlallerine ve Tutulma Koşullarına İlişkin Rapor, Ocak 2024. <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/cocukraporson-1707240705.pdf>

58 Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi (2024). Türkiye'nin İkinci Periyodik Raporunun İncelenmesine İlişkin Olarak İnsan Hakları Komitesi'ne Alternatif (Gölge) Rapor, 05.09.2024. <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/ccpr-diyarbakir-chm-rapor-392024-1-1729588490.pdf>

tabi kılınmıştır. Örneğin, Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) gibi programlar, eğitimi çocuğun temel hakkı olmaktan çıkarıp bir davranış düzeltme aracına, bir “ödül” veya “ceza” mekanizmasına dönüştürmektedir.

CİSST’in 2020⁵⁹, 2021⁶⁰ ve 2022⁶¹ ve Diyarbakır Barosunun raporları, bu sistemsel sorunu somut örneklerle belgelemektedir. İnfaz koruma memurlarının eğitim süreçlerindeki belirleyici rolü, bir çocuğun disiplin cezası olarak “bazı etkinliklerden alıkonması” veya güvenlik gerekçesiyle yapılan ani nakillerin eğitim süreçlerini kesintiye uğratması, eğitimin nasıl infaz rejiminin bir parçası haline getirildiğini göstermektedir. BM Özel Raportörü’nün 2002 Türkiye raporunda dikkat çektiği kurumsal şiddet kültürü ve izleme eksikliği gibi endişeler, bir cezaevi ortamında kurulan okul modelinin ne kadar güvenli ve pedagojik olarak uygun bir ortam sunabileceği konusunda ciddi şüpheler doğurmaktadır⁶².

2.3.3 Eşitsizlik İhlali: Kurum Tipine Göre Farklılaşan Eğitim “İmkânları”

Devletin tutuklu çocuklara yönelik eğitim politikası, kendi içinde de derin bir eşitsizlik barındırmaktadır. Kurumun tipi, çocuğun eğitim hakkına erişiminin niteliğini doğrudan belirlemektedir. Örneğin, çocuk eğitimevi gibi daha açık ve daha az kısıtlayıcı kurumlarda kalan hükümlü çocuklar, kurum dışındaki MEB’e bağlı örgün eğitim kurumlarına veya mesleki eğitim merkezlerine devam etme imkânına sahiptir.

Bu durum, kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocukların “açık öğretim” veya kurum içi dersliklere mahkûm edilmesiyle keskin bir tezat oluşturmaktadır. Devlet, hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunan çocuğa örgün eğitim imkânı tanırken, masumiyet karinesi gereği henüz suçluluğu ispatlanmamış tutuklu bir çocuğu bu haktan mahrum bırakmakta ve kabul edilemez bir duruma neden olmaktadır.

3. 4-A Çerçevesine Göre Çocuk Mahpusların Örgün Eğitime Erişim Hakkı İhlalleri

Çocuk mahpusların örgün eğitime erişim hakkını, uluslararası insan hakları normları doğrultusunda değerlendirme konusunda Birleşmiş Milletler Eğitim Hakkı Özel Raportörü Katarina Tomasevski⁶³ tarafından geliştirilen ve BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin eğitim hakkı odağındaki 13 No’lu Genel Yorum’a çerçeve olan “4-A Modeli” yol göstericidir.

Eğitim hakkını, temel bir insan hakkı, eğitimde haklar ve eğitim yoluyla gerçekleşen haklar olarak ele alan 4-A Modeli, devletin eğitim hakkını yalnızca erişimle sınırlı görmemesi, aynı zamanda eğitim ortamlarının ve içeriklerinin nitelik ve uygunluk bakımından çocukların gereksinimlerine cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini ve bu konulardaki

59 Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) (2020). Yıllık Rapor 2020. <https://cisst.org.tr/yillik-rapor-2020/>

60 Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) (2021). CİSST 2021 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/yillik-hapishaneler-raporu-2021/>

61 Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) (2022). CİSST 2022 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/yillik-hapishaneler-raporu-2022/>

62 BM Ekonomik ve Sosyal Konsey (2002). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Öğrenim Hakkı Özel Raportörü Katarina Tomaševski tarafından sunulan rapor. Türkiye Ziyareti. 3-10 Şubat 2002. E/CN.4/2002/60/Add.2 (7 Mart 2002)

63 Tomasevski, K. (2001). Human rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable. Right to Education Primers No. 3. Novum Grafiska AB.

yükümlülüklerini hatırlatır. Devletin yükümlülüklerini çocuğun eğitim hakkına dair mevcudiyet (**availability**), erişilebilirlik (**accessibility**), kabul edilebilirlik (**acceptability**) ve adapte edilebilirlik (**adaptability**) boyutları ile ele alır⁶⁴. Buna göre;

- **Mevcudiyet:** Kapalı ceza infaz kurumları veya eğitim evlerinde bulunan çocukların örgün eğitim haklarını kullanabilmeleri için yasal altyapı, fiziksel donanım ve yeterli kaynağın varlığı ve sağlanmasıdır.
- **Erişilebilirlik:** Çocuk mahpusların örgün eğitim hizmetlerine, eğitim ortamlarına ve kurumlara, öğretmenlere ve materyallere erişim konusunda fiziksel, ekonomik, öncelik vb. nedenlerden dolayı erişim engelleri olmamasıdır.
- **Kabul Edilebilirlik:** Çocuk mahpuslara sunulan örgün eğitim hizmet ve programlarının çocukların yaşına, kültürel, dilsel ve psikososyal ihtiyaçlarına uygunluğudur.
- **Adapte Edilebilirlik:** Çocuk mahpusların bireysel farklılıklarının göz önüne alınarak, eğitim içeriklerinin ve öğretim yöntemlerinin esnek biçimde düzenlenmesi gerekliliklerine işaret eder.

4-A Modeli değerlendirildiğinde, eğitim hakkına dair bileşenlerin ceza infaz kurumu içindeki eğitim uygulamalarına dair standartlara ilişkin olduğu veya eğitim hakkının kurum içinde hayata geçirilebildiği uygulamaları da kapsadığı görülmektedir.

Bu çalışmada göstergeler oluşturulurken 4-A Modeli referans alınmakla birlikte, örgün eğitim hakkının özü ve kapsamı; kapalı kurumların yapısı ve doğası gereği, çocuk mahpuslar bakımından yeniden tanımlanmıştır. Bu çalışmada işaret edilen örgün eğitim hakkı, eğitimin ceza infaz kurumu içinde değil, kurum dışındaki örgün eğitim kurumlarında sağlanmasıdır. Bu bağlamda örgün eğitim hakkının bileşenleri, örgün eğitimin, ceza infaz kurumları içinde değil ceza infaz kurumu dışında bir örgün eğitim kurumunda yürütülmesi gerektiğine işaret edecek şekilde aşağıda tanımlanmıştır.

Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkının Bileşenleri

Mevcudiyet: Çocuk mahpuslar açısından çocukların tutukluluk hâlinde dahi, ceza infaz kurumlarında okul açılmasını gerektirmeden, kurum dışındaki örgün eğitim kurumlarına erişimini mümkün kılan yasal çerçevenin, uygulamaya dair düzenlemelerin ve bütçesel kaynakların bulunması gereklidir.

Mevcudiyet “Ceza infaz kurumunda sınıf var mı?” sorusuna değil; “Çocuk dışarıdaki okula erişebiliyor mu?” sorusuna odaklanır.

Erişilebilirlik: Çocuk mahpuslar açısından çocukların bulundukları kapalı kurumdan çıkıp, dışarıdaki okula ayrımcılıktan uzak ve düzenli bir biçimde ulaşabilmelerini; kayıt, nakil, taşıma, devam vb. süreçlerinde engeller olmamasını gerektirir.

Erişilebilirlik “Ceza infaz kurumundaki dersliğe erişim” değil; “kurum dışı okula erişim” anlamını taşır.

Kabul Edilebilirlik: Çocuk mahpuslar açısından çocukların kurum dışındaki okulda aldıkları eğitimin yaşlarına, kültürel, dilsel, psikososyal ve pedagojik ihtiyaçlarına uygun olmasını; kapalı kurum ortamının pedagojik sınırlılıklarının eğitim sürecini olumsuz etkilememesini gerektirir.

Kabul edilebilirlik “Ceza infaz kurumu müfredatı uygun mu?” değil; hak temelli, nitelikli eğitime erişim sağlanabiliyor mu? sorusuna odaklanır.

64 BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (1999). Genel Yorum No. 13: Eğitim Hakkı

Adapte Edilebilirlik: Çocuk mahpuslar açısından çocukların bireysel ihtiyaçları, özel gereksinimleri, dilsel farklılıkları ve travma sonrası durumları dikkate alınarak, okulun çocukla ilgili gerekli uyarlamaları yapmasını gerektirir. Uyarlama yükümlülüğü ceza infaz kurumunun değil, öncelikli olarak eğitim sisteminin sorumluluğudur.

Adapte edilebilirlik “Ceza infaz kurumunda eğitim nasıl uyarlanır?” değil; çocuğun okula uyumu sağlanabiliyor mu? sorusuna odaklanır.

Örgün eğitim hakkının mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve adapte edilebilirlik bileşenlerinin birbirinden bağımsız değil, aksine birbirini tamamlayan ve birlikte anlam kazanan bütüncül ölçütler olduğu ortadadır. Bu dört bileşenden herhangi birinin eksik kalması, çocukların örgün ve nitelikli eğitime tam olarak erişmesini fiilen imkânsız hâle getirir ve örgün eğitim hakkının özünü zedeler.

Çocuk mahpusların örgün eğitime erişim hakkının bileşenlerine göre, devletin yükümlülüklerini hem hukuki düzeyde hem de uygulama ve etki düzeyinde değerlendirmeye yönelik bu çalışma kapsamında geliştirilen yapısal, süreç ve sonuç göstergeleri aşağıda sunulmaktadır.

Göstergeler, izleme süreçlerini sistematik hale getirir⁶⁵. Üç düzeyde ele alınır.

- **Yapısal göstergeler, odaklanılan hakka ilişkin devletin hukuki ve kurumsal çerçevesini değerlendirerek devletin bu hakkı tanıyıp tanımadığını ortaya koyar.**
- **Süreç göstergeleri, düzenlemeler, faaliyetler, hizmetler ve uygulamalar üzerinden devletin söz konusu hakkı hayata geçirmek için hangi adımları attığını gösterir.**
- **Sonuç göstergeleri ise hakkın, hak sahiplerinin yaşamındaki fiili etkilerini ve ortaya çıkan somut sonuçları ölçer.**

İlgili göstergeler, çocuk mahpusların örgün eğitim hakkını ceza infaz kurumu dışında, gerçek bir eğitim ortamında kullanabilmelerini görünür kılmak; bu alandaki ihlalleri izlenebilir, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir hale getirerek izleme standartlarını oluşturmak ve süreci sistematik bir hak izleme pratiğine dönüştürmek amacıyla hazırlanmıştır⁶⁶.

3.1. Mevcudiyet (Availability): Hakkın Hukuki Temelinde Boşluklar ve Çelişkiler

Mevcudiyet bileşeni, çocuk mahpuslar açısından çocukların tutukluluk hâlinde dahi, ceza infaz kurumlarında okul açılmasını gerektirmeden, **kurum dışındaki örgün eğitim kurumlarına erişimini** mümkün kılan yasal çerçevenin, uygulamaya dair düzenlemelerin ve bütçesel kaynakların bulunması gerektiği anlamına gelir.

⁶⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), 2012. İnsan Hakları Göstergeleri: Ölçüm ve Uygulama Rehberi (Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf)

⁶⁶ Bkz. Ek 1. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı Odağında 4-A Modeline Göre Geliştirilen Göstergeler

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının “mevcudiyet” boyutuna dair bu çalışma kapsamında oluşturulan yapısal, süreç, sonuç göstergeleri ve bunlara dair genel değerlendirme aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

I. Mevcudiyet (Availability)	Genel değerlendirme
1.1. Yapısal Göstergeler	
1.1.1. Ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının hayata geçmesini doğrudan tanımlayan mevzuat var mı?	Kısmi olarak mevcut ancak başta eşitlik ve çocuğa özgü adalet ilkeleri olmak üzere çelişen mevzuat yapısı var.
1.1.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini garanti eden mevzuat var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar açısından kısmi olarak var.
1.1.3. Adalet Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik pay ayrılmasını garanti eden bir yasal düzenleme var mı?	Yok.
1.1.4. Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik pay ayrılmasını garanti eden bir yasal düzenleme var mı?	Yok.
1.2. Süreç Göstergeleri	
1.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayan mevzuatın uygulanmasını tanımlayan bakanlıklar arası işbirliği protokolleri var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmi olarak var.
1.2.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmeler var mı?	Bazı bilgilendirmeler olsa da yeterli, kapsamlı değil.
1.2.3. Adalet Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik ayrılan pay var mı?	Yok. Ayırıştırılmış bütçe takibi yapılamıyor.
1.2.4. Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik ayrılan pay var mı?	Yok. Ayırıştırılmış bütçe takibi yapılamıyor.
1.2.5. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkına dair bağımsız izleme yapılıyor mu?	Hayır.
1.3. Sonuç Göstergeleri	
1.3.1. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı.	Tutuklu çocuklar kurum dışında örgün eğitime katılamadıkları için yok. Hükümlü çocukların sayısına dair veriler dağınık.
1.3.2. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitime devam oranları.	Tutuklu çocuklar, kurum dışında örgün eğitime katılamadıkları için yok. Hükümlü çocukların devam durumlarına dair bütüncül veri yok.
1.3.3. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimden mezuniyet oranları.	Tutuklu çocuklar kurum dışında örgün eğitime katılamadıkları için yok. Hükümlü çocukların mezuniyet durumlarına dair bütüncül veri yok.
1.3.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmelerin sayısı.	Tutuklu çocuklar kurum dışında örgün eğitime katılamadıkları için yok. Hükümlü çocuklarla ilgili bazı bilgilendirmeler olsa da eleştiriler var.
1.3.5. Tahliye sonrası örgün eğitime devam eden çocukların oranı.	Yok.
1.3.6. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkına dair bağımsız izleme raporlarının sayısı.	Yok.

Mevcudiyet göstergeleri, devletin örgün eğitimin ceza infaz kurumunda değil, kurum dışında bir okulda yürütülmesini garanti eden bir çerçeve oluşturup oluşturmadığına odaklanmıştır. Göstergeler özellikle tutuklu çocuklar açısından neredeyse hiçbir yasal garanti olmadığını, hükümlü çocuklara ilişkin düzenlemelerin ise kısmi ve çelişkili olduğunu göstermektedir. Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçelerinde çocuk mahpusların örgün eğitim hakkına açıkça ve özel bir kaynak ayrılmaması, örgün eğitimin ceza infaz kurumları dışında hayata geçirilmesini daha baştan imkânsızlaştırmaktadır. Süreç göstergeleri de kurumlar arası işbirliğinden bilgilendirme mekanizmalarına kadar pek çok alanda boşluk bulunduğunu; sonuç göstergeleri ise kurum dışı örgün eğitime katılımın fiilen yok düzeyinde olduğunu göstermektedir.

Çocuğun tutukluluk halinde kurum dışı örgün eğitime erişiminin tamamen kesintiye uğraması en ağır sorundur. “Masumiyet karinesi”ne rağmen tutuklu çocuklar, yasal düzenleme nedeniyle kurum dışı örgün eğitime erişememektedir. Bu uygulama, henüz hakkında karar verilmemiş çocukları örgün eğitimden mahrum bırakarak fiilen cezalandırmakta ve masumiyet karinesini anlamsız kılmaktadır.

Kapalı kurumlarda açılan Adalet Çok Programlı Liseleri biçimsel bir mevcudiyet yaratıyor gibi görünse de bu okullar ceza infaz kurumu dışında olmadığından pedagojik, sosyal ve mekânsal açıdan okul niteliği taşımamaktadır.

Eğitim sistemi ile adalet sistemi arasındaki koordinasyon eksikliği, özellikle tutuklu çocuklar açısından kurum dışı örgün eğitime erişimi imkansız hale getirmektedir.

Kısaca örgün eğitim hakkına dair mevcudiyet göstergeleri, hakka fiilen erişimi sağlayacak düzeyde gerçekleşmediği için örgün eğitim **varmış gibi görünen ama hakkın özünü karşılamayan** bir uygulamaya, dolayısıyla hak ihlaline dönüşmektedir.

3.2. Erişilebilirlik (Accessibility): Kapalı Kurumdan “Gerçek Okula” Gitmenin Fiilen Mümkünlüğü

Erişilebilirlik bileşeni, çocuk mahpuslar açısından çocukların bulundukları kapalı kurumdan çıkıp, dışarıdaki okula, ayrımcılıktan uzak ve düzenli bir biçimde ulaşabilmelerini; kayıt, nakil, taşıma, devam vb. süreçlerinde engeller olmaması anlamına gelir.

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının “erişilebilirlik” boyutuna dair bu çalışma kapsamında oluşturulan yapısal, süreç, sonuç göstergeleri ve bunlara dair genel değerlendirme aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

II. Erişilebilirlik (Accessibility)	Genel Değerlendirme
2.1. Yapısal Göstergeler	
2.1.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini garanti altına alan bir mevzuat var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmi olarak olsa da eleştiriler var.
2.1.2. Özel korunma ihtiyacı olan (toplumsal cinsiyet, engellilik, mültecilik, LGBTİ+, farklı anadili olan vb.) tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini güvence altına alan mevzuat var mı?	Yok.
2.1.3. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini ekonomik anlamda güvence altına alan mevzuat var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmi olarak olsa da eleştiriler var.
2.1.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini için fiziksel erişilebilirliği güvence altına alan mevzuat var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmi olarak olsa da eleştiriler var.
2.2. Süreç Göstergeleri	
2.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalar için bakanlıklar arası işbirliği protokolleri var mı?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmi olarak olsa da eleştiriler var.
2.2.2. 2.2.1'de tanımlı protokollerde özel korunma ihtiyacı olan tutuklu ve hükümlü çocuklar için ayrı düzenlemeler mevcut mu?	Hayır.
2.2.3. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmeler var mı?	Tutuklu çocuklar özelinde yok. Hükümlü çocuklar özelinde kısmi olarak olsa da eleştiriler var.
2.2.4. Tutuklu ve hükümlü çocuklara, kurum dışındaki örgün eğitime erişim konusunda bilgilendirme yapılıyor mu?	Tutuklu çocuklar için ve kurum dışı eğitim için yok. Kurum içinde örgün eğitime erişime dair bilgi, talep esasına dayanıyor. Hükümlü çocuklar için kısmen var ancak eleştiriler var.
2.2.5. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesi için gerekli giderler (ulaşım, yemek, materyal, kırtasiye vb.) karşılanıyor mu?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmen var ancak eleştiriler var.
2.2.6. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim alanlarına fiziksel erişimini sağlayan imkanlar (öğrenci servisi, yürüyerek gitme imkanı vb.) mevcut mu?	Tutuklu çocuklar için yok. Hükümlü çocuklar için kısmen var ancak eleştiriler var.
2.2.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışındaki eğitim kurumlarında hayata geçmesi sürecinde uygulanan güvenlik tedbirlerinin hak ihlali (kelepçeli ders, tek başına eğitim vb.) yaratması engelleniyor mu?	Tutuklu çocuklar kurum dışına çıkartılmıyor. Hükümlü çocuklar için kısmen var ancak derinlemesine bilgi yok.
2.2.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim haklarına dair görüş, öneri veya ihlal bildirimi yapabilecekleri bağımsız bir mekanizma var mı?	Yok.
2.3. Sonuç Göstergeleri	
2.3.1. Kurum dışı örgün eğitime erişim sağlayan ve özel korunma ihtiyacı olan (toplumsal cinsiyet, engellilik, mültecilik, LGBTİ+, farklı anadili olan vb.) tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı.	Bilinmiyor. Ayrıştırılmış sistematik veri paylaşılmıyor.
2.3.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmelerin sayısı.	Tutuklu çocukların kurum dışında örgün eğitime erişimi yok. Hükümlü çocuklar için ilgililere bilgilendirme yapıp yapılmadığı bilinmiyor.
2.3.3. Kurum dışındaki örgün eğitime erişim konusunda bilgilendirme yapılan tutuklu ve hükümlü çocuk sayısı.	Tutuklu çocukların kurum dışında örgün eğitime erişimi yok. Bilgilendirilen hükümlü çocuk sayısı yok.
2.3.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesi için gerekli harcamalara (ulaşım, yemek, materyal, kırtasiye vb.) dair ayrıştırılmış veri.	Tutuklu çocukların kurum dışında örgün eğitime erişimi yok. Hükümlü çocukların giderlerine dair ayrıştırılmış veri yok.
2.3.5. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim alanlarına fiziksel erişimini sağlayan imkanlardan faydalanan çocuk sayılarına dair ayrıştırılmış veri.	Tutuklu çocukların kurum dışında örgün eğitime erişimi yok. Hükümlü çocukların giderlerine dair ayrıştırılmış veri yok.
2.3.6. Hükümlü ve tutuklu çocuklar tarafından ilgili bağımsız mekanizma aracılığıyla yapılan bildirimlerin sayısı.	Bu bilgiye ulaşılamıyor.
2.3.7. Bağımsız mekanizma tarafından cevaplanmış bildirim sayısı.	Bu bilgiye ulaşılamıyor.

Erişebilirlik göstergeleri, çocukların ceza infaz kurumundan çıkıp dışarıdaki okula, ayrımcılığa uğramadan, düzenli ve güvenli biçimde ulaşabilmelerine odaklanmıştır. Ancak mevcut düzenlemeler ve uygulamalar, özellikle tutuklu çocukların dışarıdaki okullara gidişini tamamen engellemektedir. Hükümlü çocuklar için mümkün görünen mekanizmalara dair ise eleştiriler vardır.

Fiziksel erişim, ulaşım, kayıt-nakil süreçleri, ekonomik destek ve bilgilendirme mekanizmaları gibi unsurların neredeyse tamamı ya mevcut değildir ya da veri tutulmadığı için değerlendirilememektedir. Bu nedenle erişilebilirlik göstergeleri, çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının fiili olarak engellendiğini açık biçimde göstermektedir.

Bugünkü uygulamalara baktığımızda başta tutuklu çocuklar için olmak üzere kurum dışı örgün eğitimin mümkün olmamasının yanı sıra ceza infaz kurumlarındaki çocukların örgün eğitim sistemi ile ilişkilendirilme sürecinin talebe bağlı olması ise re'sen sağlanması gereken hakkın koşula bağlanarak ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Kuruma yeni giren, kapatılan ve haklarından habersiz bir çocuğun bu talebi dile getirmesi beklenmektedir. Bir avukatın ifadesi bu durumu çarpıcı bir şekilde özetlemektedir:

“...buradaki arkadaşların çoğu okula gidebileceğini bilmiyor, okula gidebileceklerini bilseydiler okula gelirlerdi tarzı bir beyanı da olmuştu... bizim temelde gördüğümüz sorun, çocuğun bu hakkından hiç haberdar olmaması.”

Talepte bulunabilen şanslı azınlık ise bürokrasinin yavaşlığı ile yüzleşmektedir. Okuldan evrak getirilmesi, kurumlar arası yazışmalar gibi prosedürlerin uzun sürmesi, çocuğun sınav dönemlerini kaçırmaya ve otomatik olarak sınıfta kalmasına neden olmaktadır. Bu hantal yapı, çocuğun psikolojisi üzerinde de yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Bir avukatın gözlemlediği gibi, çocuklar, “hem çok hantal bir yapı var, oradaki o işlemleri yapana kadar zaten belki tahliye olurum... bir de okulu mu sıkıştıracağım araya, okulda sıkıştırırsam bir de orada rezil olmak var gibi böyle dinamiklerin içerisinde” buluşarak umutsuzluğa kapılmaktadır.

Kapalı kurumlarda kurum dışı örgün eğitime erişim mümkün değilken bir de kurum içindeki örgün eğitimle ilişkilendirme sürecinde eğitim hakkına erişmenin çocuğun talebine bağlı kılınması devletin yükümlülüklerinin ihlali anlamına gelmektedir. Devlet, eğitim hakkına müdahale etmemek ve engel çıkarmamak açısından negatif yükümlülüğünü, bu hakkı hayata geçirmek için etkin tedbir alma konusunda da pozitif yükümlülüğünü yerine getirmemekte, ihlal içinde ihlal yaratmaktadır.

Kapalı kurumlarda tutulan çocuklar, kurum dışında örgün eğitime **hiç bir şekilde erişememektedir**; bu durum erişilebilirlik bileşeninin yapısal düzeyde ihlali anlamına gelmektedir.

Engelli çocuklar, farklı dil ve kültürden gelen çocuklar veya özel koruma önlemlerine gereksinim duyabilecek diğer gruplar için herhangi bir **özel erişim düzenlemesi** bulunmamaktadır.

Kurum dışı örgün eğitimi kurum içi sistemlerle destekleme uygulamaları (kurum içinde derslik, materyal desteği, bilgisayara ve internete erişim vb.) kısıtlayıcı güvenlik önlemleri nedeniyle eğitim hakkının hayata geçirilmesini daha da zorlaştırmaktadır.

Bazı çocuk grupları, örgün eğitime erişimde ek ve daha ağır engellerle karşılaşmaktadır:

- **Kız çocukları:** Sayılarının az olması nedeniyle genellikle kadın ceza infaz kurumlarında ve onlara ayrılan koşutta tutulmaktadır. Örgün eğitimi destekleyecek şekilde kendilerine özgü derslik, atölye, spor alanı veya programların bulunmaması, onları oğlan çocuklarına kıyasla çok daha dezavantajlı bir duruma getirmektedir.
- **Engelli çocuklar:** Çocuk mahpusların tutulma koşulları, “yetişkin, erkek” odaklı ceza infaz sisteminde, çok daha fazla zorluk yaratmaktadır. Özel gereksinimlerine yönelik düzenlemelerin yerine getirilme durumlarına dair takip yapılamamaktadır⁶⁷.
- **Mülteci çocuklar:** Özellikle Suriyeli çocuklar, haklarında verilen “statü kapatma”⁶⁸ kararları nedeniyle ciddi bir hak kaybı yaşamaktadır. Bu kararlar, adres kayıtlarının silinmesine ve dolayısıyla okul kayıtlarının düşmesine yol açmaktadır. Sınavı kazandığı halde statüsü kapatıldığı için lise veya üniversiteye kaydı yapılamayan çocuklar bulunmaktadır.
- **Roman çocuklar:** Birçoğu, ceza infaz kurumuna girmeden önce ya eğitim hayatına hiç dahil olamamış ya da çok erken yaşta sistemden kopmuştur. Bu durum, ceza infaz kurumlarında eğitime erişimlerini daha da zorlaştırmakta ve onlara yönelik özel destek mekanizmalarının yokluğu, var olan eşitsizliği pekiştirmektedir.

Ayrıca COVID-19 pandemisi ile önemi daha da artan uzaktan eğitim imkânları, çocuk mahpuslar için büyük ölçüde erişilemez durumdadır. Dijital erişimsizlik, kurumlarda güvenli bilgisayar ve internet altyapısının bulunmaması, çocukların Eğitim Bilişim Ağı (EBA) veya Açık Öğretim ders platformları gibi dijital kaynaklardan faydalanmasını engellemektedir. Bu durum, çocukları sadece akranlarının gerisinde bırakmakla kalmamakta, aynı zamanda modern dünyanın gerektirdiği dijital okuryazarlık becerilerinden de mahrum etmektedir.

3.3. Kabul Edilebilirlik (Acceptability): Çocukların Özellikleri ve İhtiyaçlarının Dikkate Alınmaması

Kabul edilebilirlik bileşeni, çocuk mahpuslar açısından çocukların kurum dışındaki okullarda aldıkları eğitimin yaşlarına, kültürel, dilsel, psikososyal ve pedagojik ihtiyaçlarına uygun olması ve kapalı kurum ortamının kurum dışı eğitim sürecini olumsuz etkilememesi gerektiği anlamına gelir.

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının “kabul edilebilirlik” boyutuna dair bu çalışma kapsamında oluşturulan yapısal, süreç, sonuç göstergeleri ve bunlara dair genel değerlendirme aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

⁶⁷ Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) (2022). CİSST 2022 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/yillik-hapishaneler-raporu-2022/>

⁶⁸ Statü kapatma kararı, mülteci hakları ve uluslararası koruma alanında kullanılan teknik bir kavramdır. Kısaca, bir kişinin mülteci / uluslararası koruma statüsünün idare tarafından sona erdirilmesi anlamına gelir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında “statü kapatma” kararı; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri için uygulanabilmektedir.

III. Kabul Edilebilirlik (Acceptability)	Genel Değerlendirme
3.1. Yapısal Göstergeler	
3.1.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların infaz kurumu dışında aldıkları örgün eğitim hizmet ve programlarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına (yaş, gelişim düzeyi, psikososyal ihtiyaçlar, kültürel farklılıklar vb.) göre dizayn edilmesini garanti altına alan mevzuat var mı?	Hayır.
3.1.2. 3.1.1'de tanımlanan örgün eğitim hizmet ve programlarının uygulayıcısı olan idareci ve eğitimci kadrolarının nicelik ve niteliklerini belirleyen bir mevzuat var mı?	Hayır.
3.2. Süreç Göstergeleri	
3.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların infaz kurum dışında aldıkları örgün eğitim hizmet ve programlarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına göre uygulanmasını sağlayan rehberler var mı?	Yok.
3.2.2. 3.2.1'de tanımlı rehberlerin uygulanmasına yönelik idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik eğitim ve süpervizyon programı var mı?	Yok.
3.2.3. 3.2.1'de tanımlı uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum içi bir izleme mekanizması var mı?	Yok.
3.2.4. 3.2.1'de tanımlı uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum dışı bağımsız bir izleme mekanizması var mı?	Yok.
3.3. Sonuç Göstergeleri	
3.3.1. Rehberlerin uygulanması konusunda idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik verilen eğitim ve süpervizyon sayısı?	-
3.3.2. Rehberlerin uygulanması konusunda idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik verilen eğitim ve süpervizyon çalışmalarına katılan idareci ve eğitimci sayısı.	-
3.3.3. Uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum içi izleme raporu sayısı.	-
3.3.4. Uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum dışı bağımsız izleme raporu sayısı.	-

Kabul edilebilirlik göstergeleri, çocukların **kurum dışındaki okullarda** aldıkları eğitimin yaş, kültür, gelişim, dil ve psikososyal ihtiyaçlarına uygun olması gerekliliğine odaklanmıştır. Ancak bu alanda da hem yapısal hem uygulamaya dair hiçbir mekanizmanın bulunmadığı görülmüştür.

Çocuk mahpusların pedagojik açıdan destekleyici, travmaya duyarlı, kültürel ve dilsel farklılıkları gözetken nitelikli bir eğitime erişimini sağlayacak bir düzenleme, bu kriterleri gözetken bir rehber, program, personel planlaması veya izleme mekanizmasının olmadığı görülmektedir. Bu durum, eğitim hakkının niteliğini tamamen zayıflatmakta ve çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasını imkânsız hâle getirmektedir.

Bugünkü uygulamalara baktığımızda başta tutuklu çocuklar için olmak üzere kurum dışı

örgün eğitimin mümkün olmamasının yanı sıra ceza infaz kurumlarında disiplin rejiminin eğitim süreciyle iç içe geçmesi, eğitimi çocuğun hakkı olmaktan çıkarıp idari bir araç haline getirmektedir.

Ceza infaz kurumları doğaları gereği şiddet üretme potansiyeline sahiptir. Pedagojik olarak uygun bir eğitim ortamı sunmadıkları gibi çocukların yaş, gelişim ve psikososyal ihtiyaçlarına uygun değildir.

Eğitimin içerik ve niteliği, örgün eğitim standartlarının gerektirdiği sosyal etkileşim ve kültürel uyumu sağlayamadığı için çocukların akranlarıyla eşit koşullarda nitelikli eğitim alma hakkı zedelenmektedir.

Kısacası kurum dışı örgün eğitim yerine kurum içinde “okul benzeri” bir uygulama, örgün eğitim hakkının özünü karşılamamaktadır. Buna dair avukatlarla yapılan odak grup ve bireysel görüşmelerden bazı tespitler aşağıdadır.

- **Eğitim İçeriğinin Yetersizliği:** Çocukların içinde bulundukları durumu ve özel ihtiyaçlarını gözeten, eleştirel düşünme, kendini ifade etme gibi becerileri geliştirecek bir içerikten yoksundur. Felsefe, etik, sanat gibi derslerin eksikliği, eğitimin sadece mekanik bir bilgi aktarımına indirildiğini göstermektedir.
- **Motivasyon Kırıcı Ortam:** Eğitim, çocuklar tarafından bir rehabilitasyon aracı veya kişisel gelişim fırsatı olarak değil, yalnızca “koğuştan çıkma fırsatı” olarak görülmektedir. Kurumdaki imkanların yetersizliği ve eğitimin niteliksizliği, çocuklarda “çıkınca devam ederiz” şeklinde bir erteleme davranışına yol açmakta ve sürece değer vermemelerine neden olmaktadır. Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma⁶⁹, çocuk mahpusların, cezaevindeki eğitimi dış dünyayla bağ kurma aracı olarak gördüklerine, bunun da şekilsel kalarak tahliye sonrası sürdürülebilir ve nitelikli eğitime erişimi engellediğine dikkat çekmektedir.
- **Disiplin Odaklı Yaklaşım:** Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım bir hak olarak değil, “ödül-ceza” sisteminin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bir koğuştaki tek bir çocuğun kavgaya karışması veya tutanak yemesi sonucu “tüm koğuşun kötü halli ilan edilmesi” ve sinema gibi etkinliklerden men edilmesi, hak temelli bir yaklaşımla tamamen çelişen, kolektif cezalandırma uygulamalarıdır.
- **Psikososyal Destek Eksikliği:** Psikososyal servislerin (PSS) eğitim süreçleriyle entegre bir şekilde çalışmadığı gözlemlenmektedir. Birçok çocukla sadece kuruma girişte bir kez görüşülmekte ve sonrasında düzenli bir takip yapılmamaktadır. PSS birimlerinin rolü, çocuğun gelişimini bütüncül olarak desteklemekten ziyade, bir uzmanın ifadesiyle, yalnızca “bir sorun olmadan değil olay olduğunda” müdahale etmeye indirgenmiştir. Bu, proaktif ve gelişimsel bir destek yerine, reaktif bir kriz yönetimi anlayışını ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra kriz durumlarında kurum içi örgün eğitim hakkının korunması konusunda doğal ya da insan eliyle oluşan afetler gibi kriz durumları ve sonrası için hazırlıkların gözden geçirilmesi ve özel düzenlemeler geliştirilmesi ihtiyacı aciliyet göstermektedir. TCYÖV’ün Deprem ve Çocuk Mahpuslar Ön Araştırma Raporu⁷⁰ özellikle çocuk mahpuslar açısından hazırlıklı ve koordinasyon içerisinde olmanın önemine dikkat çekmektedir.

69 Süleymanoğlu Dinçer, Roza (2020). Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma. Doktora Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Bilim Dalı. İstanbul. s.204-205.

70 TCYÖV (2023). Deprem ve Çocuk Mahpuslar Ön Araştırma Raporu. <https://www.tcyov.org/hak-izleme/>

3.4. Adapte Edilebilirlik (Adaptability): Bireyselleştirilmiş Eğitim Planları ve Esneklik Mekanizmalarının Yokluğu

Adapte edilebilirlik bileşeni, çocuk mahpuslar açısından çocukların bireysel ihtiyaçları, özel gereksinimleri, dilsel farklılıkları ve travma sonrası durumları dikkate alınarak, okulun çocukla ilgili gerekli uyarlamaları yapması gerektiği anlamına gelir. Adapte etme ve uyarlama yükümlülüğü ceza infaz kurumunun değil, öncelikli olarak eğitim sisteminin sorumluluğudur.

Çocuk mahpusların örgün eğitim hakkının “adapte edilebilirlik” boyutuna dair bu çalışma kapsamında oluşturulan yapısal, süreç, sonuç göstergeleri ve bunlara dair genel değerlendirme aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

IV. Adapte Edilebilirlik (Adaptability)	Genel Değerlendirme
4.1. Yapısal Göstergeler	
4.1.1. Tutuklu ve hükümlü her bir çocuk için kapalı ceza infaz kurumu dışında örgün eğitim sürecini yapılandırmaya yönelik, çocuğun devam ettiği eğitim kurumu tarafından hazırlanacak bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) uygulamasını garanti eden mevzuat var mı?	Yok.
4.1.2. 4.1.1’de tanımlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulamalarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına göre (çok dilli, kültürel farklılıklara ve travmaya duyarlı vb.) tasarlanmasını garanti eden mevzuat var mı?	Yok.
4.2. Süreç Göstergeleri	
4.2.2. Kurum dışı örgün eğitim kurumlarında BEP uygulamasından sorumlu BEP birimleri mevcut mu?	Hayır.
4.2.1. Ceza infaz kurumu içinde her bir çocuk için, eğitim kurumunda uygulanacak BEP uygulamasından sorumlu kişi/ler belirlenmiş mi?	Hayır.
4.2.3. Örgün eğitim kurumlarında yer alan BEP birimlerine Ceza infaz kurumundaki ilgili BEP sorumlusunu dahil eden bir mekanizma var mı?	Hayır.
4.2.4. BEP birimlerinin çalışma usul ve esaslarını tanımlayan uygulama yönergeleri var mı?	Hayır.
4.2.5. BEP birimlerinde görev alacak eğitimci ve uzmanların, çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarını gözetebilmesini sağlayacak güçlendirici programlar mevcut mu?	Hayır.
4.2.6. BEP uygulamalarının etkisinin izlenmesine dair izleme mekanizması var mı?	Hayır.
4.2.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici ceza infaz kurumu içi eğitsel çalışmalar yürütülüyor mu?	Hayır.
4.2.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici ceza infaz kurumu içi psikososyal destek çalışmaları yürütülüyor mu?	Hayır.
4.3. Sonuç Göstergeleri	
4.3.1. Tutuklu ve hükümlü çocuklar için hazırlanan BEP sayısı.	-
4.3.2. BEP kurullarının yıllık toplantı sayısı.	-
4.3.3. BEP’lerde belirlenen hedeflere erişim oranı.	-
4.3.4. Ceza infaz kurumlarında görevli ve BEP birimlerinde yer alan uzmanların sayısı.	-
4.3.5. Eğitimci ve uzmanlara uygulanan güçlendirici programların ve programlara katılan kişilerin sayısı.	-
4.3.6. BEP uygulamasının etkisinin izlenmesine dair hazırlanan izleme raporu sayısı.	-
4.3.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici kurum içi eğitsel çalışmalar için geliştirilmiş farklı uygulamaların sayısı ve içeriği.	-
4.3.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici kurum içi psikososyal destek çalışmaları için geliştirilmiş farklı uygulamaların sayısı ve içeriği	-

Adapte edilebilirlik göstergeleri her çocuğun bireysel özelliklerine göre uyarlanmış eğitim hizmetlerinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bireyselleştirilmiş eğitim planlarının geliştirilmesi, tahliye sonrası eğitim takibinin yapılması ve toplumla bütünleşmeye yönelik destek programlarının kurulması gerekliliği pek çok akademik araştırma tarafından da vurgulanmaktadır. Eğitim programlarının standart, merkezi ve katı yapısı çocukların bireysel geçmişlerine, öğrenme hızlarına ve travmatik deneyimlerine yanıt verememektedir. Çocukların Suça Sürüklenme Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma⁷¹, çocukların okuldan kopma, dışlanma ve damgalanma deneyimlerinin eğitime yeniden katılımı zorlaştırdığını; eğitim sisteminin bu bireysel hikâyelere uyarlanmadığına dikkat çekmektedir. Ancak ne ceza infaz kurumlarında ne de dışarıdaki okullarda çocuk mahpuslara ilişkin bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP)⁷² uygulanmaktadır.

Çocuk mahpusları kapsayan BEP birimleri, uyarlama yönergeleri, uzman destek programları, izleme ve değerlendirme süreçleri gibi temel unsurların hiçbiri bulunmamaktadır. Bu durum, özel gereksinimli, çok dilli, travma yaşamış veya farklı öğrenme ihtiyaçları olan çocukların örgün eğitime erişimini daha en baştan dışlayan bir yapıya işaret eder. Adapte edilebilirlik boyutundaki eksiklikler, örgün eğitim hakkının yalnızca formel olarak değil, özünde de kullanılmasını engellemektedir.

Bugünkü uygulamalara baktığımızda başta tutuklu çocuklar için olmak üzere kurum dışı örgün eğitimin mümkün olmamasının yanı sıra kurum dışı örgün eğitimi destekleyecek şekilde her bir çocuk için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmemekte ve eğitim programları her bir çocuk için bireyselleştirilerek uygulanmamaktadır. Bu durum ceza infaz kurumlarında örgün eğitim hakkının çocuk mahpuslar için adapte edilmediğine, örgün eğitim hakkını çocuk mahpuslar odağında adapte etme ve uyarlama yükümlülüğünü taşıyan Milli Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasındaki kopukluğa ve koordinasyonsuzluğa işaret etmektedir.

47

3.5. Ara Değerlendirme: Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı ve Çelişkiler Sarmalı

4-A modelinin en temel özelliği bileşenlerin birbirinden bağımsız değil, karşılıklı olarak tamamlayıcı olmasıdır. Bu bağlamda çocuk mahpusların örgün eğitim hakkına erişim ile ilgili yapısal, süreç ve sonuç göstergeleri birlikte değerlendirildiğinde şu temel sonuç ortaya çıkmaktadır:

Tutuklu çocuklar başta olmak üzere çocuk mahpuslar, **kapalı kurum dışında** örgün eğitim hakkına erişememektedir; erişememeleri münferit bir uygulama problemi değil, sistematik ve yapısal bir ihlaldir.

- **Mevcudiyet boyutunda** kurum dışı örgün eğitimi tüm çocuk mahpuslar için garanti eden bütüncül bir yasal çerçeveye yoktur.
- **Erişilebilirlik boyutunda** örgün eğitim için kapalı kurumdan çıkış neredeyse tamamen engellenmektedir.

71 Solak, Öner (2021). Çocukların Suça Sürüklenme Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

72 Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP), Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK No: 573) ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenir. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/21155634_10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf

- **Kabul edilebilirlik** boyutunda kurum dışı nitelikli eğitim için gerekli pedagojik ve yapısal koşullar oluşturulmamıştır.
- **Adapte edilebilirlik** boyutunda kurum dışı bireyselleştirilmiş eğitim mekanizmaları hiç bulunmamaktadır.

Bu eksikliklerden herhangi biri tek başına eğitime erişimi zayıflatırken, tüm bileşenlerdeki eksiklikler birlikte değerlendirildiğinde tutuklu çocuklar başta olmak üzere çocuk mahpuslar için kurum dışı örgün eğitim olmadığı için **örgün eğitime erişimin fiilen yok hükmünde** olduğu görülmektedir. Bu durum, yalnızca eğitim hakkının değil, çocuğun yüksek yararı ilkesinin ve eşitlik ilkesinin de ihlali niteliğindedir.

Ulusal düzenlemeler, eğitim hakkını “hak” olarak tanımış ve CTE ile MEB bu hakkı yerine getirme (sağlama) yükümlülüğü doğrultusunda adımlar atmış olsa da uygulamadaki sorunlar, devletin eğitim hakkını engelleyici veya kısıtlayıcı eylemlerde bulunmama (saygı gösterme) yükümlülüğünü zedelemektedir. Özellikle yasal kısıtlamalar ve örgün eğitimden dışlama, eğitim hakkı alanında elde edilmiş bir düzeyin altına düşmeme (gerilememe) ilkesine aykırıdır. Bunun yanı sıra çocuk haklarının korunması konusunda BMÇHS’ye taraf olurken sorumlu kılınan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çocuk mahpusların örgün eğitime erişimleri konusunda herhangi bir sorumluluk almadığı görülmektedir. Dolayısıyla çocuk mahpuslar için başta eğitim hakkı olmak üzere diğer insan haklarının gerçek anlamda yaşama geçebilmesi, ceza infaz sisteminin mantığını aşan kökten bir politika ve yaklaşım dönüşümünü gerektirmektedir.

4-A Modeli çerçevesinde tespit edilen hak ihlalleri, münferit veya tesadüfi olaylar değildir. Bunların adalet ve eğitim sistemlerindeki yapısal sorunların birer sonucu olduğu ifade edilebilir.

Hukuki Paradoks: Bakanlıklar Arasındaki Çelişki

Türkiye’deki sistemin temelinde yatan en büyük çelişki, bakanlıkların görev alanları arasındaki hukuki ve fiili çatışmadır. Bir yanda Milli Eğitim Temel Kanunu, eğitimi her çocuk için zorunlu kılmakta, bu sorumluluğu devlete yüklemekte ve hatta çocuğunu okula göndermeyen ailelere idari para cezaları uygulamaktadır. Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı için olan ve “suça sürüklenen” çocuklar için koruyucu önleyici düzenlemeler öngörmekte ancak bunlar her çocuk için işletilememektedir. Diğer yanda ise Adalet Bakanlığı’na bağlı ceza infaz kurumları, bir çocuğu tutukladığı anda bu zorunlu hakkı fiilen askıya almaktadır. Devletin kendi içindeki bu bariz tutarsızlığı bir avukat şu keskin sorularla ortaya koymaktadır: “Çocuk okumuyor, kuruma girmeden önce bu aileye dikte edilir. Hatta para cezası vardır... Ama çocuk kuruma girdikten sonra sanki devlet tarafından çocuk göz ardı ediliyor... Anne ve babayı cezalandırırken siz neden kuruma, kurum müdürüne bu hususta herhangi bir araştırma yapılmasına veyahut kuruma bunun hesabı neden sorulmuyor?” Bu hukuki paradoks, çocuklar açısından adaletsizlik yaratmaktadır.

İzleme Mekanizmalarının İşlevsizliği ve Veri Yoksunluğu

Devletin kendi uygulamalarını denetlemesi ve hesap verebilir olması gereken mekanizmalar da işlevsiz durumdadır. Avukatların aktarımlarına göre, TİHEK ve Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu gibi denetim organlarının ziyaretleri, alandaki “iş bilmezlikleri” ve mevzuat bilgisindeki yetersizlikleri nedeniyle yüzeysel kalmakta ve sorunların kökenine inememektedir.

Daha da vahimi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesinin sistematik olarak hiçe sayılmasıdır. Adalet Bakanlığı’nın 2018 yılı sonrasında düzenli faaliyet raporu yayınlamaması veya paylaştığı

verilerde açıklanmaya muhtaç veriler sunması, durumu izlemeyi imkânsız kılmaktadır. Bir avukatın belirttiği, “kurumda 2.000 çocuk varken 8.000 çocuğun eğitim aldığı gibi veriler” sunulması örneği, veri toplama sistematikteki sorunları gözler önüne sermektedir. Bu durum, kaynakların da belirttiği gibi, “bu, ya sirkülasyonu göstermekte ya da verinin nasıl tutulduğunun bir muamma olduğunu işaret etmektedir.” Bu bağlamda uygulamaların tam olarak anlaşılması ve öneriler geliştirilmesi konusunda ayrıştırmış ve sistematik veri ihtiyacı ortadadır.

Devletin Performatif Yaklaşımı: “Göstermelik” Düzenlemeler

Çocuk mahpuslarla iletişimi olan avukatların en temel eleştirilerinden biri, devletin çocuk mahpusların haklarına yönelik samimi bir derdinin olmadığı yönündedir. Yapılan düzenlemeler ve iyileştirmeler, genellikle hak temelli bir yaklaşımdan ziyade, uluslararası izleme mekanizmalarına sunulacak raporları “doldurmak” amacıyla yapılmaktadır. Bu performatif yaklaşım, bir avukat tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir:

“...Eğer bir düzenleme yapılıyorsa, muhtemelen Uluslararası Çocuk Hakları Komitesi ya da EPI gibi raporlarda bir tavsiye çıkıyor ve o rapor döngüsünün sonuna geldiği anda bak biz şunu yapmıştık diye ortaya atabilecekleri bir şey olarak koyuyorlar...”

Bu yaklaşım, sorunların köklü bir şekilde çözülmesini engellemekte, yapılan düzenlemeleri kağıt üzerinde kalan “göstermelik” adımlara dönüştürmektedir. Hakkın özüne dokunmayan bu tür iyileştirmeler, sistemin temelindeki cezalandırıcı ve ihmalkâr bakış açısını değiştirmemektedir. Bu köklü sorunların çözümü, ancak bütüncül, çok katmanlı ve samimi politika önerilerinin hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir.

4. Sonuç ve Öneriler: Hakkın İadesi İçin Seferberlik Çağrısı

Çocuk mahpusların örgün eğitime erişim haklarının tam anlamıyla yaşama geçirilebilmesi için öncelikle çocuğa özgü adalet ilkelerini içselleştiren temel bir paradigma değişikliğine ihtiyaç olduğu açıktır. Değer dizisi gözden geçirilmeden ne çocuk mahpuslar için ne de toplum için onarıcı adalet değerlerini içselleştiren bir süreçten bahsetmek mümkün değildir. Paradigma değişikliği ertelendikçe ceza infaz kurumlarında örgün eğitimi kurumsallaştırma ve iyileştirme çalışmaları yama olarak kalmaya devam edecek ve çocuk mahpusların örgün eğitime erişim haklarının ihlallerinin derinleşmesine neden olacaktır.

Evrensel insan hakları normlarına göre çocukların adalet sistemine girişlerinin kader, fitrat veya istisna ile açıklanamayacağını ve çocukların zamanında alınmayan tedbirler sonrasında çeşitli şekillerde adalet sistemine dahil olduklarını hatırlamakta fayda vardır. Bu bağlamda yasalar ve buna bağlı uygulamalar çocuğu koruma ve eğitim niyetini taşısa da bağ- bağlam, neden-sonuç, sorumluluk- yükümlülük arasındaki çelişkiler çocukların hak ihlallerine neden olmaktadır. Dolayısıyla tüm düzenlemelerin “çocuğun yüksek yararı” ilkesi temelinde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu noktada eşit, güvenli, onarıcı ve kapsayıcı bir toplum tüm çocukların hakkıdır şiarıyla 160 örgütün hak temelli bir çocuk adalet sistemi için cezalandırmaya değil, korumaya ve önlemeye dayalı yaklaşım için ortak çağrısı⁷³ dikkate alınmalıdır.

⁷³ Çocuklar İçin Adalet: Cezalandırmaya Değil, Korumaya ve Önlemeye Dayalı Bir Yaklaşım. Hak Temelli Bir Çocuk Adalet Sistemi İçin Ortak Çağrımızdır! <https://www.tcyov.org/hak-temelli-bir-cocuk-adalet-sistemi-icin-ortak-cagrimizdir/>

Çocukların özgürlüğünün kısıtlanmasının her koşulda son çare olması gerekirken mevcut uygulamalar, çocukları kapalı kurumlarda tutmanın süreklileşmesine ve normalleşmesine yol açmaktadır. Çocuk mahpusların eğitime erişiminde temel ve yapısal sorun olan kapalı kurum modeli ortadan kaldırılmadıkça ve örgün eğitim kapalı kurum dışında gerçekleşmedikçe eğitim hakkının eksiksiz yaşama geçirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle uzun vadeli ve gerçek çözüm, tutuklu çocukların kapalı ceza infaz kurumlarında tutulmasına son verilerek tüm çocukların **örgün eğitime kurum dışında erişim** sağlayan eğitimevlerine yönlendirilmesidir. Buna karşın Adalet Bakanlığı'nın kapalı ceza infaz kurumlarının içine okul açma yaklaşımı, eğitimi güvenlik rejimi içinde yeniden üretmekte ve eğitimin pedagojik, sosyal ve gelişimsel özünü zayıflatarak hakkın niteliğini azaltmaktadır. Mevcut sistem değişmediği için kız çocuklarının sayısının azlığı nedeniyle ayrı bir çocuk kapalı kurumunun bulunmaması ve bu çocukların yetişkinlere yönelik kurumlarda tutulmak zorunda kalmaları kabul edilemez bir hak ihlali oluşturmaya devam etmektedir. Dolayısıyla uzun vadede kapalı kurumlarda okul açma uygulamasından vazgeçilmesi ve eğitimevi modelinin güçlendirilmesi zorunlu iken, kısa vadede tüm kız ve oğlan mahpus çocukların, çocuklara özgü kurumlara erişimlerinin sağlanması da kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ikili zorunluluk, mevcut politikanın çocuk hakları açısından sürdürülemezliğini açık biçimde göstermekte ve köklü yapısal reform ihtiyacının aciliyetini ortaya koymaktadır.

4.1. Yasal ve Yapısal Reformlar

50

Bu alandaki düzenlemeler, evrensel insan hakları normlarına uygun hale getirilmeli ve koruyucu, önleyici tedbirlere ağırlık verilmelidir.

4.1.1. Mevzuat Uyumlaştırması ve Kapsam

- 1. Kapsamlı Mevzuat Düzenlemesi:** Çocukların hak ve özgürlüklerini bütüncül ele alan kapsamlı mevzuat ile evrensel normlara uyumsuzluk giderilmelidir. Mevzuat düzenlemeleri, BM Çocuk Hakları Komitesinin 24 No'lu Genel Yorumuna uyumlu olmalıdır.
 - Özgürlüğün Kısıtlanması Son Çare Olmalı: Çocukların özgürlüğünden mahrum bırakılması, mutlak suretle son çare olarak uygulanmalı ve bu güçlü bir çocuk koruma sistemi ile desteklenmelidir.
 - Ceza Sorumluluğu Yaşının Yükseltilmesi: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin sonuç gözlemleri dikkate alınarak ceza sorumluluğu yaşı en az 14 yaşa yükseltilmelidir.
- 2. Örgün Eğitime Kurum Dışı Erişim Zorunluluğu:** Mevcut yönetmelikler, tutuklu veya hükümlü olmasına bakılmaksızın örgün eğitim çağındaki her çocuğun, güvenlik tedbirleri altında ceza infaz kurumu dışındaki en yakın MEB okuluna devamını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Eğitim yeri, infaz kurumu değil, toplumun bir parçası olan okullar olmalıdır.
- 3. Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar Arasındaki Ayrımın Kaldırılması:** Tutuklu statüsünün örgün eğitime erişim önünde engel teşkil etmesi, masumiyet karinesinin ve ayrımcılık yasağının ağır bir ihlalidir. Tutuklu ve hükümlü çocuklar için örgün eğitim imkanlarından kesintisiz faydalanabilmelerini sağlayacak yasal ve idari düzenlemeler derhal yapılmalıdır.

- 4. Eğitimin Talep Esaslı Olmaktan Çıkarılması:** Eğitim hakkının “talep esaslı” olmaktan çıkarılıp, çocuğun kuruma girdiği andan itibaren kurum tarafından resen işletilen zorunlu bir süreç haline getirilmesi gerekmektedir.
- 5. Mevzuattaki Çelişkilerin Giderilmesi:** Evrensel normlar ve kanunlarda olduğu gibi, yönetmelik ve genelgeler arasındaki tutarsızlıklar giderilmelidir. Örneğin, çocuk hükümlülerden nakil gideri alınmaması esastır (yönetmeliğin genelgeden üstün olması nedeniyle). Eğitim hakkına dair tüm düzenlemeler, kurumlar arası farklılıkları ve keyfiyeti önlemek amacıyla genelgeler yerine kanun düzeyinde, standartları belirgin bir şekilde tanımlanarak yapılmalıdır.

4.1.2. Uygulama ve Koruyucu Tedbirler

- 1. Alternatif Tedbirlerin Önceliklendirilmesi:** Tutuklamaya alternatif olarak, çocuğun bir eğitim programına veya okula devam etme zorunluluğu gibi adli kontrol tedbirleri önceliklendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- 2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Zorunluluğu:** Her çocuk için, kuruma girdiği ilk hafta içinde eğitim geçmişi ve ihtiyaçları değerlendirilerek kapsamlı ve etkili bir BEP hazırlanması yasal olarak zorunlu kılınmalıdır.

4.2. Önleyici Mekanizmalar ve Kurumlar Arası İş birliği

51

Sorunun kaynağına inmek ve çocukların adalet sistemiyle hiç tanışmamasını sağlamak en temel öncelik olmalıdır.

- 1. Koruyucu ve Güçlendirici Politikalara Öncelik Verilmesi:** Çocukların adalet sistemine girmesinin temel nedenleri olan yoksulluk, çocuk işçiliği, aile içi şiddet ve ayrımcılıkla mücadele eden kapsamlı kamu politikaları güçlendirilmelidir.
- 2. Proaktif Uyarı Mekanizmaları:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), okul terki riski taşıyan çocukları erken tespit edecek proaktif uyarı mekanizmaları kurmalı ve yerel yönetimler ile sivil toplum örgütleri ile aktif iş birliği yapmalıdır.
- 3. Koordinasyon ve Ortak Mekanizmalar:** MEB, Adalet Bakanlığı ve ASHB arasında, ceza infaz kurumlarındaki eğitim faaliyetlerini düzenli olarak denetleyecek ve koordine edecek ortak mekanizmalar kurulmalıdır. ASHB, çocukların adalet sistemine girmelerini önleme ve çocuk mahpusların korunma ihtiyaçlarını takip etme konusunda mekanizmalar oluşturmaktadır.
- 4. Kapsayıcı Ulusal Strateji:** Adalet Bakanlığı, MEB ve ASHB ortaklığında, üniversitelerin, baroların ve ilgili STK'ların katılımıyla “Adalet Sistemindeki Çocukların Eğitimi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlanmalıdır.

4.3. Kurumsal Kapasite ve Eğitim Kalitesi

Örgün eğitime erişimin kurum dışında sağlanması gerekliliğinin yanı sıra, mevcut kurumların fiziksel ve beşeri kapasitelerinin de hak temelli bir anlayışla yeniden yapılandırılması elzemdir.

- 1. Kız Çocukları İçin Özgülenmiş Kurumlar:** Kız çocuklarının yetişkin kadın cezaevlerinde tutulması uygulamasına son verilmeli; cinsiyete ve yaşa uygun, bireyselleştirilmiş programlara erişimi güvence altına alan özgülenmiş kurumlar kurulmalıdır.
- 2. Dijital Dönüşüm ve Materyal Erişimi:** Güvenlik kaygılarıyla konulan genel ve katı kısıtlamalar hafifletilmelidir. Tüm çocuk ceza infaz kurumlarında, güvenli ve denetimli bir şekilde bilgisayar ve internet erişimi sağlanmalıdır. Çocukların EBA ve diğer dijital eğitim materyallerine erişimi güvence altına alınmalıdır.
- 3. Personel Nitelik ve Niceliğinin Artırılması:** Kurumlara MEB ve ASHB'den yeterli sayıda kadrolu öğretmen, rehber öğretmen, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı atanmalıdır. Çocuklarla temas eden tüm personele (infaz koruma memurları dahil) "çocuk hakları, travma bilgilili yaklaşım ve ergen psikolojisi" konularında zorunlu hizmet içi eğitimler verilmelidir. Eğitim kadrosunun motivasyonu yüksek, uzman kişilerden oluşması için yüksek maaş gibi teşvik edici politikalar geliştirilmelidir.
- 4. Müfredatın Uyarlanması ve Zenginleştirilmesi:** Müfredat, çocukların öğrenme kayıplarını telafi edecek, sosyal-duygusal becerilerini güçlendirecek ve mesleki beceriler kazandıracak şekilde uyarlanmalıdır. Programlar, eleştirel düşünmeyi ve insani değerlerin gelişimini teşvik edecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır (felsefe, etik, sanat vb. derslerle).
- 5. Eğitim Süreçlerinin Psikososyal Destek ile Bütünleştirilmesi:** Tüm çocuklara düzenli ve yaygın psikososyal destek, reaktif değil proaktif bir yaklaşımla, eğitim süreçleriyle bütünleşik bir şekilde sunulmalıdır.

4.4. İzleme, Hesap Verebilirlik ve Toplumla Bütünleşme

Hesap verebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması, çocuk mahpusların örgün eğitim haklarının güçlenmesi için izleme ve savunuculuk çalışmaları yapılmasının önemi açıktır.

- 1. Veri Şeffaflığının Sağlanması:** CTE ve MEB, çocuk mahpusların eğitim durumlarına ilişkin topladığı verileri; yaş, cinsiyet, tutukluluk/hükümlülük statüsü, engel durumu ve eğitim kademesi gibi kırılımlarda düzenli, birbiri ile uyumlu, tutarlı, şeffaf ve erişilebilir bir şekilde kamuoyuyla paylaşmalıdır.
- 2. Bağımsız İzleme ve Denetim Mekanizmaları:** Ceza infaz kurumları, çocukların, başta eğitime erişim olmak üzere diğer haklarının korunması amacıyla, sivil toplum kuruluşları, barolar ve üniversitelerin de dahil olduğu bağımsız izleme mekanizmalarına açılmalıdır.
- 3. Hak Arama Mekanizmalarına Erişimin Kolaylaştırılması:** CMK kapsamında atanan avukatların, görevlendirildikleri çocukları kurumda rutin olarak ziyaret etmesi ve eğitim hakkı gibi temel hak ihlallerini tespit edip raporlaması zorunlu kılınmalıdır. Baroların bu konuda avukatları desteklemesi önemlidir.
- 4. Tahliye Sonrası Destek Planı:** Çocuğun tahliyesinden önce, kurumdaki psiko-sosyal servis, ilgili il/ilçe milli eğitim müdürlüğü, ASHB ve denetimli serbestlik müdürlüğü arasında zorunlu koordinasyon mekanizması kurulmalıdır. Bu koordinasyonla, eğitime sorunsuz

devamı sağlayacak bireyselleştirilmiş bir “Toplumla Bütünleşme Planı” oluşturulmalı ve uygulanması takip edilmelidir.

Özetle, Türkiye’de çocuk mahpusların **kurum dışı örgün eğitime** erişim odağında yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi, uygulamadaki ciddi yapısal engellerin, ayrımcı pratiklerin ve hak ihlallerinin ortadan kaldırılması için harekete geçilmelidir. Adalet sistemindeki her çocuğun, statüsü ne olursa olsun, kesintisiz, nitelikli ve bireysel ihtiyaçlarına uygun eğitime erişiminin sağlanması, devletin en temel yükümlülüklerinden biridir.

Ekler

Ek 1. Çocuk Mahpusların Örgün Eğitim Hakkı Odağında 4-A Modeline Göre Geliştirilen Göstergeler

I. Mevcudiyet (Availability)

1.1. Yapısal Göstergeler

1.1.1. Ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının hayata geçmesini doğrudan tanımlayan mevzuat var mı?

1.1.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini garanti eden mevzuat var mı?

1.1.3. Adalet Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik pay ayrılmasını garanti eden bir yasal düzenleme var mı?

1.1.4. Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik pay ayrılmasını garanti eden bir yasal düzenleme var mı?

54

1.2. Süreç Göstergeleri

1.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayan mevzuatın uygulanmasını tanımlayan bakanlıklar arası işbirliği protokolleri var mı?

1.2.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmeler var mı?

1.2.3. Adalet Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik ayrılan pay var mı?

1.2.4. Milli Eğitim Bakanlığı'na ayrılan bütçede tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimine yönelik ayrılan pay var mı?

1.2.5. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkına dair bağımsız izleme yapılıyor mu?

1.3. Sonuç Göstergeleri

1.3.1. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı.

1.3.2. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitime devam oranları.

1.3.3. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimden mezuniyet oranları.

1.3.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmelerin sayısı.

1.3.5. Tahliye sonrası örgün eğitime devam eden çocukların oranı.

1.3.6. Kurum dışında örgün eğitime doğrudan katılan tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkına dair bağımsız izleme raporlarının sayısı.

II. Erişilebilirlik (Accessibility)

2.1. Yapısal Göstergeler

2.1.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini garanti altına alan bir mevzuat var mı?

2.1.2. Özel korunma ihtiyacı olan (toplumsal cinsiyet, engellilik, mültecilik, LGBTİ+, farklı anadili olan vb.) tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini güvence altına alan mevzuat var mı?

2.1.3. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini ekonomik anlamda güvence altına alan mevzuat var mı?

2.1.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini için fiziksel erişilebilirliği güvence altına alan mevzuat var mı?

55

2.2. Süreç Göstergeleri

2.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalar için bakanlıklar arası işbirliği protokolleri var mı?

2.2.2. 2.2.1'de tanımlı protokollerde özel korunma ihtiyacı olan tutuklu ve hükümlü çocuklar için ayrı düzenlemeler mevcut mu?

2.2.3. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmeler var mı?

2.2.4. Tutuklu ve hükümlü çocuklara kurum dışındaki örgün eğitime erişim konusunda bilgilendirme yapılıyor mu?

2.2.5. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesi için gerekli giderler (ulaşım, yemek, materyal, kırtasiye vb.) karşılanıyor mu?

2.2.6. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim alanlarına fiziksel erişimini sağlayan imkanlar (öğrenci servisi, yürüyerek gitme imkanı vb.) mevcut mu?

2.2.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışındaki eğitim kurumlarında hayata geçmesi sürecinde uygulanan güvenlik tedbirlerinin hak ihlali (kelepçeli ders, tek başına eğitim vb.) yaratması engelleniyor mu?

2.2.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim haklarına dair görüş, öneri veya ihlal bildirimi yapabilecekleri bağımsız bir mekanizma var mı?

2.3. Sonuç Göstergeleri

2.3.1. Kurum dışı örgün eğitime erişim sağlayan ve Özel korunma ihtiyacı olan (toplumsal cinsiyet, engellilik, mültecilik, LGBTİ+, farklı anadili olan vb.) tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı.

2.3.2. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan ceza infaz kurumu dışında hayata geçmesini sağlayacak uygulamalara dair idarecilere ve eğitim kadrosuna yönelik yapılan bilgilendirmelerin sayısı.

2.3.3. Kurum dışındaki örgün eğitime erişim konusunda bilgilendirme yapılan tutuklu ve hükümlü çocuk sayısı.

2.3.4. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitim hakkının kurum dışında hayata geçmesi için gerekli harcamalara (ulaşım, yemek, materyal, kırtasiye vb.) dair ayrıştırılmış veri.

2.3.5. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim alanlarına fiziksel erişimini sağlayan imkanlardan faydalanan çocuk sayılarına dair ayrıştırılmış veri.

2.3.6. Hükümlü ve tutuklu çocuklar tarafından ilgili bağımsız mekanizma aracılığıyla yapılan bildirimlerin sayısı.

2.3.7. Bağımsız mekanizma tarafından cevaplanmış bildirim sayısı.

56

III. Kabul Edilebilirlik (Acceptability)

3.1. Yapısal Göstergeler

3.1.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların infaz kurumu dışında aldıkları örgün eğitim hizmet ve programlarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına (yaş, gelişim düzeyi, psikososyal ihtiyaçlar, kültürel farklılıklar vb.) göre dizayn edilmesini garanti altına alan mevzuat var mı?

3.1.2. 3.1.1’de tanımlanan örgün eğitim hizmet ve programlarının uygulayıcısı olan idareci ve eğitimci kadrolarının nicelik ve niteliklerini belirleyen bir yasal düzenleme var mı?

3.2. Süreç Göstergeleri

3.2.1. Tutuklu ve hükümlü çocukların infaz kurumu dışında aldıkları örgün eğitim hizmet ve programlarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına göre uygulanmasını sağlayan rehberler var mı?

3.2.2. 3.2.1’de tanımlı rehberlerin uygulanmasına yönelik idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik eğitim ve süpervizyon programı var mı?

3.2.3. 3.2.1’de tanımlı uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum içi bir izleme mekanizması var mı?

→ 3.2.4. 3.2.1’de tanımlı uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum dışı bağımsız bir

izleme mekanizması var mı?

3.3. Sonuç Göstergeleri

- 3.3.1. Rehberlerin uygulanması konusunda idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik verilen eğitim ve süpervizyon sayısı?
- 3.3.2. Rehberlerin uygulanması konusunda idareci ve eğitimci kadrolarına yönelik verilen eğitim ve süpervizyon çalışmalarına katılan idareci ve eğitimci sayısı.
- 3.3.3. Uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum içi izleme raporu sayısı.
- 3.3.4. Uygulamaların etkisinin izlenmesine dair kurum dışı bağımsız izleme raporu sayısı.

IV. Adapte Edilebilirlik (Adaptability)

4.1. Yapısal Göstergeler

- 4.1.1. Tutuklu ve hükümlü her bir çocuk için kapalı ceza infaz kurumu dışında örgün eğitim sürecini yapılandırmaya yönelik, çocuğun devam ettiği eğitim kurumu tarafından hazırlanacak bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) uygulamasını garanti eden mevzuat var mı?

4.1.2. 4.1.1'de tanımlanan bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulamalarının çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarına göre (çok dilli, kültürel farklılıklara ve travmaya duyarlı vb.) tasarlanmasını garanti eden mevzuat var mı?

57

4.2. Süreç Göstergeleri

4.2.2. Kurum dışı örgün eğitim kurumlarında BEP uygulamasından sorumlu BEP birimleri mevcut mu? 4.2.1. Ceza infaz kurumu içinde her bir çocuk için, eğitim kurumunda uygulanacak BEP uygulamasından sorumlu kişi/ler belirlenmiş mi?

4.2.3. Örgün eğitim kurumlarında yer alan BEP birimlerine Ceza infaz kurumundaki ilgili BEP sorumlusunu dahil eden bir mekanizma var mı?

4.2.4. BEP birimlerinin çalışma usul ve esaslarını tanımlayan uygulama yönergeleri var mı?

4.2.5. BEP birimlerinde görev alacak eğitimci ve uzmanların, çocukların farklı özellik ve ihtiyaçlarını gözetebilmesini sağlayacak güçlendirici programlar mevcut mu?

4.2.6. BEP uygulamalarının etkisinin izlenmesine dair izleme mekanizması var mı?

4.2.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici ceza infaz kurumu içi eğitsel çalışmalar yürütülüyor mu?

4.2.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici ceza infaz kurumu içi psikososyal destek çalışmaları yürütülüyor mu?

4.3. Sonuç Göstergeleri

4.3.1. Tutuklu ve hükümlü çocuklar için hazırlanan BEP sayısı.

- 4.3.2. BEP kurullarının yıllık toplantı sayısı.
- 4.3.3. BEP’lerde belirlenen hedeflere erişim oranı.
- 4.3.4. Ceza infaz kurumlarında görevli ve BEP birimlerinde yer alan uzmanların sayısı.
- 4.3.5. Eğitimci ve uzmanlara uygulanan güçlendirici programların ve programlara katılan kişilerin sayısı.
- 4.3.6. BEP uygulamasının etkisinin izlenmesine dair hazırlanan izleme raporu sayısı.
- 4.3.7. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici kurum içi eğitsel çalışmalar için geliştirilmiş farklı uygulamaların sayısı ve içeriği
- 4.3.8. Tutuklu ve hükümlü çocukların kurum dışındaki örgün eğitim süreçlerini destekleyici kurum içi psikososyal destek çalışmaları için geliştirilmiş farklı uygulamaların sayısı ve içeriği

Ek 2. İlgili Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Tablosu

Yürürlük Tarihi	Başlık/Adı	Türü
01/06/2005	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu	Kanun
01/06/2005	5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	Kanun
15/07/2005	5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	Kanun
17/06/2005	Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik	Yönetmelik
02/09/2012	Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği	Yönetmelik
30/03/2013	Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik	Yönetmelik
29/03/2020	Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik	Yönetmelik
01/01/2021	Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik	Yönetmelik
14/09/2021	Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik	Yönetmelik
31/01/2023	Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	Yönetmelik
07.08.2001	Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği	Yönetmelik
12/07/2005	Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi	Yönerge
07/07/2006	Ceza İnfaz Kurumları'nda Kullanılacak Defter Ve Belgeler İle Bunların Düzenlenmesine Dair Yönerge	Yönerge
01/01/2006	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2006/51 nolu Genelge Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri Hakkında Genelge	Genelge
22/01/2007	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2007/45/1 nolu Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler Genelgesi	Genelge
18/06/2012	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2016/151 nolu Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi ve Nakil İşlemleri Hakkında Genelge	Genelge
05/09/2016	Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü 2016/17 nolu Tutuklu ve Hükümlü Öğrenciler Genelgesi	Genelge
09/03/2020	Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı Arasında Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü	Protokol

Yürürlük Tarihi	Başlık/Adı	Türü
26/07/2021	<u>Adalet Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Arasında Tutuklu, hükümlü veya yükümlüler ile çocuklarının sosyal hizmetlerden yararlandırılması hakkında iş birliği protokol</u>	Protokol
03/03/2022	<u>Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklu olarak bulunan adayların Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Başkanlığı (ÖSYM) tarafından yapılan sınavlara başvurusu, sınava alınması ve sınav görevlilerinin görev ve işlemleri hakkında iş birliği protokolü</u>	Protokol
27/08/2019	<u>Adalet Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı İş Birliği Protokolü</u>	Protokol
03/12/2019	<u>Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı İş Birliği Protokolü</u>	Protokol
Tarih	Başlık/Adı	Türü
1989	<u>Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi</u>	Sözleşme
1965	<u>İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme</u>	Sözleşme
1966	<u>Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi</u>	Sözleşme
1979	<u>Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi</u>	Sözleşme
1990	<u>Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Sözleşmesi</u>	Sözleşme
2006	<u>Engelli Hakları Sözleşmesi</u>	Sözleşme
2019	<u>BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk Haklarına İlişkin 24 No'lu Genel Yorumu</u>	Genel Yorum
1999	<u>BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin eğitim hakkı odağındaki 13 No'lu Genel Yorum</u>	Genel Yorum
1985	<u>Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Beejing Kuralları)</u>	BM Genel Kurul Kararı
1990	<u>Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)</u>	BM Genel Kurul Kararı
1990	<u>Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)</u>	BM Genel Kurul Kararı
2023	<u>Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Türkiye'nin birleştirilmiş dördüncü ve beşinci raporlarına ilişkin nihai gözlemler</u>	BM Çocuk Hakları Komitesi Nihai Gözlemleri

**Türkiye
Çocuklara
Yeniden
Özgürlük
Vakfı**

A.Rıhtım Cd. Yoğurtçu Şükrü Sk. No:19, Kadıköy-İstanbul

T. (+90) 216 449 39 99

iletisim@tcyov.org

www.tcyov.org

 / tcyov.official

 / tcyov_official

 / tcyov.official